

Gosztonyi János

AZ UTAZÁS,

avagy egy kiábrándulás története

Szereplők: KOESTLER - és a társulat

A darabot nem egyes színészekre, inkább társulatra írtam. E társulat állhat tucatnyi színészből, de akár kétannyiból is. A játékban a vezető színésztől a stúdióig mindenkinek jut feladat.

(Ernst, Paula, Theo, Vera, Irina, Hughes, Kikilov, May, Kolja, Varja, Umurzakov, Medzsur Baba, Vak Öreg, Nágya, Mása néni, Paul, Pincér, Utitárs, Tretyakov - csak a nagyobb szerepeket említem, amelyekből egy színész - értelem szerint - többet is eljátszhat.)

Munka közben sokszor asszociáltam a Peer Gyntre és Az ember tragédiájára

I. rész

1. jelenet

Semleges tér

KOESTLER

A Nagy Átutazás - ahogyan csacska nóták nevezik életünket - esetemben számtalan sok kisebb utazásból állt... vasúton, zeppelinen, lófogaton, gyalog, teveháton, csónakon... mindenféle géperejűn... földön és levegőben, de hidroplánnal még a vízen is! Az a néhány iskola, szerkesztőségi asztal, találkozás, ölekezés, elsíratás, barátkozás, ellenségeskedés, rövid időkre otthonaim, de még a börtönök is - utazásomat csupán megszakították.
- Bolygó fajta vagyok, örök bolyongó.
Nem volt nekem ott, ahol épp voltam, sose jó.
De hittem azt a jobbat... vágytam utána... és habozás nélkül keltem útra felé!...

ERNST *(megjelenik)*

Találkozni akart velem.

KOESTLER

S nyíltan beszélni önnel.
A Párt egyik vezetőjének elmondani mindazt, ami foglalkoztat...

ERNST

Nagy pontossággal tudom, a jelen történelmi helyzetben mi járhat egy magához hasonló nyílt eszű ifjú fejében, akinek jó a szíve, s cselekedni szeretne, mert oly sok minden van, amit nem képes elviselni.

KOESTLER

Ezért aztán kész vagyok minden porcikámmal szolgálni az eszmét, s mint harcos kommunista élni tovább...

ERNST

Mi vonja ennyire hozzánk?

KOESTLER

Amit elmondott az imént... s hogy nem csak a szájuk jár! Berlinben, Bécsben, mindenütt

hajlandók kockáztatni az életüket.

Szembeszállnak a barnaingesekkel.

- Kézitusaiban, félek, nem vennék hasznomat - de boldogan mennék el traktorosnak az ifjú szovjet mezőgazdaságba... ERNST

Tudja-e, ifjú barátom, hogy egy traktor micsoda?

KOESTLER

Már hogyan tudnám! Gazdasági gép...

amelynek kezelését, noha két balkéz vagyok, az ügy kedvéért biztos elsajátítanám! Céloom:

a szűzföldeken szántani... gazdagságot teremteni ott, ahol eddig csak nélkülözés

volt... és persze szeretném önmagamért is, kiáltó gyarlóságaimat s a pénzszerzés alantas

görcseit leküzdve tulajdon lelkemet

megmenteni! Teljes, tiszta emberré csak úgy

válhatok,

ha leszámolok osztályom megzápult erkölcsével,

s egy méltóbb közegben, a végtelen búzamezőkön -

vagy rozs, vagy zab, vagy tengeri, bármi lehet -

új életet kezdek...

ERNST

Szép, amiket mond.

Nem lep meg, ismerem írásait. Azokat

néhány eszmei tévedést kivéve - igen becsülöm.

Ön mindenképpen jobb hírlapírónak, mint

traktorosnak. S föltétlen hasznosabb.

KOESTLER

Úgy vonz az egyszerű, hamvas lelkiségük... a

gép zúgása, az aranyos csurgású olaj... ERNST

A tollára van szükségünk, Koestler elvtárs.

KOESTLER

Jól hallottam, elvtársnak szólított?

ERNST

Ha mint értelmiségi hajlandó szolgálni a Pártot.

KOESTLER

Épp az értelmiségi lét, amelyből

legjobban elegendem van... a sok meddő vitából!

Mi csak öröljük a sok beszéddel a semmit!

Mindent addig bonyolítunk, mígnem kiderül, hogy

tenni semmit sem lehet, nem érdemes...

A náci bunkóval és revolverrel hadakoznak...

mi tollal vívunk, és újságpapír a pajzsunk.

ERNST

Mindenki azzal vívjon, amivel tud.

- Az Ullstein Lapkiadónál, az ön munkahelyén,

sok fontos ember megfordul... bizalmasan is

elejt egyet s más... tartsa nyitva fülét. És

tájékoztassa leendő összekötőit rendszeresen:

az újságnál mi újság?

KOESTLER

Voltaképp hírszerző legyek? Spion?

ERNST

Inkább, mint traktoros. Máris finnyáskodik?

KOESTLER

Csak megszokás. Neveltetési maradvány.

Ha a Párt kívánja úgy, én véretem, életemet...

csak annyival jobb lett volna a búzamezőkön,

mint fülelni s jelentgetni... persze gyanítom,

a spiclikedés mire jó...

ERNST Nevezük inkább „őrző-védő feladat”-nak, amely hozzásegít, hogy a Pártot ne érje kínos meglepetés olyanok részéről, akikre számít... másfelől: hátha felénk hajlíthatók a ma még ellenfélnek tűnők vagy bizonytalanok!
- Spion vagy spicli, ezek rút szavak, Arthur... de csak szavak. Mit gondolsz, önekik nem épültek be a kémjeik mindenüvé? Hogy tudunk győzni így, ha elvbarátaink húzzák az orrukat?
- A Párt ma még törvényesen működhet... de főnnáll a veszély, hogy Hitler kerül hatalomra, és mi akkor föld alá kényszerülünk... tanul meg, Arthur: a szőlőben, a nőkben, a szavakban válogathatsz, de nem az eszközökben. (E)

PAULA (megjelenik) Mi újság az újságnál?

KOESTLER Te vagy az összekötőm?

PAULA Paula vagyok. Elhoztam a pártigazolványt. Ivan Steinberg leszel, elvtárs. Én se Paula vagyok. S az én összekötőm, Alojz, őt is megismered még, nos ő a legkisebb mértékben sem Alojz. Ugrál... mit ugrál úgy a szemed? Zavar valami?

KOESTLER Ez a fajta konspiráció. Mintha a vereségre készülnénk máris... mi több: elfogadnánk.

PAULA Ez nem jelenti azt. Az nem jelenti ezt. Ami azt jelentené, az nem volna ilyen. Es amennyiben mégis - nem azt jelentené. A látszat és valóság sose egy, kivéve mikor mégis csak egy... olyankor húzni kell a „sosé”-t az előző mondatból. Ez a dialektika kulcsa.

- És még egy, kedves Iván... ne akarj megbaszni, mivel a jó párttag nem bassza meg az összekötőjét...

KOESTLER Esküszöm, eszembe se volt...

PAULA Énnekem esküdözhetsz. Azért vetem föl ilyen negatívan a kérdést, mert amióta a Pártba beléptem, csökkent a libidóm. Ez nem panasz, csupán tényyszerű közlés. Kérem az átadnivalót - és már itt se vagyok. (Csomagot vesz át és el)

2. jelenet

A kiadónál

KOESTLER Senkivel sem közöltem, hogy a Párt tagja vagyok. De nem titkoltam baloldali nézeteim. Nemsokára - van ez így, ha az ember bátran elűt a sunyító többségtől, a véleményt sose mondók vagy kódosítók hadától - rajongó hívem akadt. Egy patinás porosz család ifjú sarja, aki mint oly sok fiatal, vonzónak találta a kommunizmust, s valahogy rám csudált, s információk tömegét szállította nekem... mígnem egy szép napon dűltan elébém állt.

THEO Ha elhiszed, ha nem... több napja nem alszom. Vergődöm az ágyban! Perben állok magammal! Védem s vádolómagamat. Ma hajnali négykor azonban összeomlott a védekezésem, s lángoló betűkkel állt a plafonra írva a jelző, melyet kiérdemeltem: h a z a á r u l ó !

Apám magas rangú vezérkari tiszt... az ő asztaláról is elcsentem pár adatot, s irántad érzett forró tiszteletem jelül átadtam, kezvedbe adtam, Arthur. Nem firtatom, kiknek adtad tovább, hisz sejtem úgylis. - Történt, ami történt. Nem háritom rád a hibát, de figyelj: két lehetőség maradt számomra. Egy, hogy vallomást teszek, s bocsánatot remélve mindent kitalálok. Kettő: megölöm magamat. - Itt e boríték! Ha szétszakítod, én a szomszéd szobában, revolver által... ha viszont átadod, kitarok melletted, s bármint büntessenek, holtig együtt fogok bűnhődni veled.

KOESTLER Szép kilátás. Egyébre se vágytam. Mindig ilyen cellatársat kívántam. - Ártatlan hülyeség, amit mi műveltünk, nagy semmi, büntetőjogilag! Teljesen bezsongtál...

THEO Tévedsz. Kijózanodtam. Hiába is győzködnél. Most tízig számolok...

KOESTLER Nem győzködlek... olyan lefegyverzően hülye vagy. Vidd a borítékot... nekem gusztustalan a tapétára fröccsent agyvelő... habár a tiéd nem okozna komoly szennyeződést.

THEO Csak büszkélkedj az eszeddel! Nekem forróbb a szívem! Azt ütném át a végzetes golyóval... (E) KOESTLER Nem láttam soha többé. Feltehetően ma is él. - A felmondólevélben róla egy szó sem állt. „Létszámcsökkentés” volt a szépen szóló indok.

3. jelenet

Semleges tér

ERNST Egy méreten felüli seggfej... rólad beszélek, Arthur.

KOESTLER Már nem Iván?

ERNST Még mit nem! Annak vége! Teljesen alkalmatlan vagy a konspiratív pártmunkára...

KOESTLER Szörnyen bánt, ami történt. Hosszabb távra is elbaltáztam a dolgot? Es most kizártok? Talán már döntöttetek is?

ERNST Döntöttünk hát. Adunk még egy esélyt. A Szovjetunióba küldünk...

KOESTLER Traktorosnak!

ERNST Az öt éves tervről fogsz riportkönyvet írni... de nem lelkendezőt... felénk az olyannak nincs hitele. Mint bizalmatlan burzsoá érkezel meg oda, s mindattól, amit ott látsz, teljesen átalakulsz, és minta szovjet rendszer lelkes híve végzed.

KOESTLER Ügyes elgondolás... először kritizálni, aztán belelkesedni... bizonyos, hogy utóbbi lesz a könnyebb...

Ernst el, Koestler kilép a jelenetből

Érdekes.
Pár pillanatba telt, és minden híd fölégett mögöttem. Mégsem érzek riadalmat.

PAULA (*megjelenik*)
Itt az útleveled s a vonatjegy. Nem lehetne kicsit elbújnom valahol? Napok óta követnek.

KOESTLER
Milyen búvóhelyet ajánlhatnék? Ki követ?

PAULA
A pártbizottságról egy bandzsi elvtárs.
Meg akart hágni, de én nem csípelem a bandzsiakat.
Lerúgtam őt magamról - most mégse megy le rólam.
Persze a pártmunkámban is talált kivetnivalót...

KOESTLER De mi értelme volna,
hogya ezért kövessen?

PAULA A hibázókat követik!
Nem lett volna szabad hibáznom... rejts el engem!

KOESTLER
Hibáztam én is, mégsem rettegek így...
mit hibázhattál akkorát? Szerintem szerelmileg követ...

PAULA És bizottságilag.
Vétkeztem a Párt ellen, elér a büntetés.
Kilazult a fogam, hallgassd: jajong az ínyem!
Hogyan fogódzol meg, ha nem fog a fog?
Ki fog... kifogás... kizár... kivetnivaló...
kivet... kivetett... kivetés... ki mint veti ágyát...

KOESTLER
Utolsó erős benyomás a hazámból,
amely még hosszan, hosszan elkísér -
az arcára dermedő iszonyú maszk...
ahogy ott előttem széthull egy emberi lény.

Vonatfűtty, gőz, kezdődik az UTAZÁS

Nincsenek barátok, nincsen búcsúztatás.
Csak egy Lotte nevű lány áll a peronon.
Amikor elindul a Bahnhof am Zoórol a moszkvai gyors
kis gunyoros pukedlivel búcsúzik.
„Isten veled, a gyöngyharmat utánad,
engem nem látsz soha többé.” Mondja a gesztus.
Hogy kivel és hol van az isten, nem tudom. Azt
sem, hogy harmatügyben mi a helyzet. De őt nem
láttam soha többé. Ez igaz.
– Már mint magányos utazó fordulok el
az ablaktól, s a második öt éves
terv acéliparát taglaló rőpirat
sikerjelentéseiben mélyedek el...

A szovjet határon meghípiselik az utazókat

A határállomást úgy hívják: Sepetovka.
A vámvizsgálatot hívjuk inkább motozásnak.
Főleg a szovjet utasok csomagjaiból kerül elő
rengeteg élelem.
S ahogy teszik-veszik a sok enivalót
– a vizsgálat eltart vagy fél napig -,
a fináncokról lerí, hogy éhesek.
Ahogyan megfognak egy-egy szalámirudat, a
körmüknek belehalványul az ágya.
– A szovjet hálófülkében útitársam
egy nőszemély... tudom: ez így szokás itt.

4. jelenet

Vasúton

VERA (*tökmagot rág*)
Nem zavarja a tökmagropogás?

KOESTLER (*írógépelni próbál*) Ha magát nem a gépkopogás.
VERA
Mit ír? Szabadna tudnom? Kedvesének?

KOESTLER
Szép is volna, de nem...

VERA Várjon! Kitalálom.
Nyugatról jön hozzánk, és szakadatlanul ír...
papírforma szerint kém. Ez esetben azonban
nem merné ennyire nyíltan. Végül is
nem tudhatja, kiféle-miféle vagyok.
Bővebben informálok vagy följelentem.

KOESTLER
Újságíró vagyok, s egy cikksorozatban
fogok beszámolni a szovjet ország
eredményeiről...

VERA Azokhoz kell ennyi papír?
Elférnek egy sajtócedulán, míg a kudarcok...
azokat össze nem írja a pár nap alatt,
amíg együtt utazunk... ha ugyan... hova tart?
Harkovba?

KOESTLER
Először oda, onnan meg... miféle kudarcok?
Mért ilyen ellenséges mindazzal, amihéz
mi nagy reményeket fűzünk...

VERA Hol és kicsodák?

KOESTLER
Mi baloldaliak... Berlinben, Bécsben, Budapesten...

VERA
Majd megmondtam, hova fűzzék a reményeiket!
Es pláne maga, jó középosztálybeli
származású fiú... egy kulturnij cselovek.
Én is láttam már, higgye meg, jobb napokat.

KOESTLER
Azt, látja, elhiszem. Nyilván az elbukott
osztályok egyikének... reakciós leánya.

VERA
Hideg, hideg... ügyis hiába találgat...
de majd az út végén, ha jól viselkedik,
elárulom magának, hogy mi voltam.
- Csak találnék rá módot, felrobbantanám
ezt az egész bolshevik kócerájt...

KOESTLER De hölgyem,
e robbantással már nagyobb erők is
megpróbálkoztak, de hiába...

VERA Jön, aztán hazaiszkol.
Végigsúrolja tekintetével, amit
hajlandók megmutatni neki, lelkendezik egy sort,
mi meg itt maradunk, ebben a gyűlöletes, iszonyú
rabságban...

KOESTLER Ebből elég! Avas szöveg.
Több napig összezárva, remélem, nem kíván
hasonlókkal traktálni... s most, ha nem zavarja,
megmosdanék...

VERA Még hogy zavarna? Nem.
Csak ámulatba ejtene, ha ebből a csapból
egy csepp vizet tudna fakasztani, és
attól a pillanattól fogva „mözesezném”...

KOESTLER
Aha, látom... remontban a vízvezeték...

VERA Ez a szó
- tanulja meg, mert sokszor fog találkozni vele - gyakoribb,
mint az „anyám”, a „kenyér”, a „szerelmem”! S bár
optimistán és egy javítást beígérőn
cseng, mire egyik dolgot megjavítják,
két másik romlik el. Mert úgy javítanak, hogy
kivesznek valamit valahonnan, s arra teszik ki
a „remont” táblát, s így tovább, örökkön-örökké.
Remontban az ész, az irgalom, bármiféle belátás.

Remontban a gyengédség, a megértés, még a növényzet,
az is remontban van, ha hallott Micsurinról... KOESTLER
Az alkatrészhány igazán nem fakadhat a
szovjet rendszer lényegéből... az új
létesítmények sora nemsokára megoldja
az ilyen gondokat...

VERA Addigra eltűnünk
mindketten a koszban... hiába remél bármiféle
megoldást. Se alkatrész, se termék. Se drót,
se szeg, sem kalapács, sem üllő. Se sajt, se
vaj, se tűzhely, de még gyufa sem. Újság a
sejzspapír - és sejzspapír az újság! A
rendszer képtelen ellátni ezt a hatalmas
népességet - az egy propagandaanyag
kivételével... az általános, egyre növekvő
hiány felé biceg a béna termelés.

KOESTLER Népszónok volt... képviselő a Dumában...
az ékesszólása, mit mondjak, bámulatos.
Mit ken magára, mi az?

VERA (egy üvegcsére) Mi lenne? Otkolon.

KOESTLER A fülke már úgysis eredendően hagymaszagú!
E szag köré szerkesztették a vagonot, s maga most
még dúsitja... van mersze?!

VERA Hírlapíró!
Csak sokat keljen így ki magából - bajba kerül! Ha
az undok időjárás vagy a pontatlan közlekedés ellen
jutna eszébe kikelni, veszélyes az is. A rendszer
szempontjából féltő ugyanis, hogy a mindenféle kis
kikelés egy nagy kikeléssé összegeződik és
akkor...

KOESTLER Hát ez elég baj...
lenne, ha így lenne... mert én bizony kikelős
fajta vagyok, kiskorom óta, és belátható
időn belül nincs arra kilátás, hogy én ki ne keljek,
ha úgy érzem: van indokom kikelni.

VERA Mosom kezeim... illetve mosnám, ha lehetne.
Én megmondtam, mire számíton... kér egy kis otkolont?

KOESTLER Kénsavat inkább.

VERA Nem kap a Krasznojá Moszkva után?
Nem tudja, mennyivel jobb, mint a francia francok?

KOESTLER Hiába gúnyolódik! Én szilárdan hiszem:
nem sok idő múlva meghaladják Nyugatot,
aztán túlszárnyalják...

VERA Ez áll a csillagokban?

KOESTLER Ez a prognózis tudományos...

VERA Hogy lehet ennyire vak
egy kulturnij cselovek?

KOESTLER Maga az elvakult!
A fél világot bejártam mint tudósító. A
nyitott szem nálam szakmai minimum.
A Rendnek, hogy létrejöhessen, meg kell küzdenie
számos nehézséggel...

VERA Be finom, enyhületes szó!
Ha azt mondják, hogy az ellátásban „nehézség”
ütötte fel fejét (már amennyiben feje van), ez
annyit tesz, hogy tíz- és tízezer ember haldoklik
az éhségtől valahol... s ha azt jelentik, hogy -
például Buharában - „nehézséget” okoz a járvány
leküzdése, számolhat azzal, hogy százezren
fordultak fel kolerában, s dögvővason vannak
kétannyian.

KOESTLER Nem is tudom, miért hallgatom én magát.

VERA Mert meggyőző, amit mondok. És maga érzi.
– Téved! Nem vagyok provokátor!

KOESTLER Akárki
mondhatja. Ettől még nyugodtan az lehet.
(Ennivalót bont ki)

VERA Mit gondol arról az ezer meg ezer nyomorult
emberi lényről... a pályaudvarokon? KOESTLER
A volt kulákok, akik minden tagosítást
aláaknáltak... elszabotálták a kolhozokat...

VERA Nem kulákok, földönfutók, akiket lát.
Hulladékra lesnek a pályaudvarokon,
haldoklanak az éhezéstől, de elég
szemérmesek ahhoz, hogy az éj leple alatt
pusztuljanak el. Így aztán virradatra el
tudják őket takarítani...

KOESTLER Rémit!
De én nem rémülök.

VERA Ahol most átutazunk,
éhínség pusztít. A beszolgáltatás nevű rémről
– hallott e már?

KOESTLER Nem természetes az, hogy
a munkásosztályt a vidéknek élelmeznie kell...
cserébe a traktorokért...?

VERA Lesöprik a padlást. Kiürítik a csúrt. A kertet
megcsupálják. Az utolsó szál répát is kirántják
a földből. Hónuk alá csapják a sánta csirkét...

KOESTLER Akkor tán maga is éhségében ropogtat
tökmagot? Elhiggyem?

VERA Amit akar, azt hisz.
– Szamarában egyszer, tizenkét éve
ennek, alkonyatkor hazafelé siettem,
nagy hirtelen hurok hullt a nyakamba egy
ablakból, és húzni-vonni kezdtek... Vergődtem,
sikítottam... szerencsémre akadt járókelő, aki
megszabadítson. Nem hiszi, látom.

KOESTLER Szemrevaló maga most is... képzelem, milyen lehetett
tucat éve... ha nincs más mód megkapni magát, tán én
is meglasszózom...

VERA Azt hiszi, vágyakozásból
vetették rám a hurkot? Csak zabálni akartak.

KOESTLER Zabálni való lehetett a szőke hajával...

VERA Még mindig nem érti, mert nem akarja
megérteni. Égi szerencsén múlt, hogy akkor engem
nem táltak fel vacsorára. Éhezne csak úgy, ahogy
itt időnként éhezünk, nem vágna ilyen hitetlen
képet... s miután kipróbált fűfeléket, makkot, tobozt
és sok más ehetetlent
– nem válogatna többé. Rá kéne jönnie: ha nincs is
haszna egyéb, az ember legalább ehető.

KOESTLER Feltéve, ha ez, amit elmond... jó, tegyük fel,
megtörtént, elég hihetően adta elő... ha
előfordult itt-ott kannibalizmus... mindezért az
intervenció volt felelős, és a burzsuj intrika. A
belső ellenséggel együtt meg akarták fojtani
az ifjú szovjet államot bölcsőjében...

VERA Csak sajnos nem sikerült.
Felnőtt a szörnyeteg. - Látom, ez sok magának.
Rendben van, kímélni fogom. Se otkolon, se tények,
se tökmagropogás...

KOESTLER Szívesen megkínálnám.

VERA
Nekünk itt mindenünk megvan! Virágos a kedvünk.
De azért adhat egy falatot... köszönöm.
– Érdekelne persze, hogy honnan és miket
tudósít majd...

KOESTLER Sorra meglátogatok
néhány jelentős gyárat, új létesítményt.
Szóra bírom a munka hőseit.
Megtekintek számos nagyberuházást...
főként acéliparit... no vegyen még, nyugodtan.

VERA
De most már igazán csak egy falatocskát.

KOESTLER
Bőszít, hogy magában nincs semmi belátás.
Egy ekkora mozgás hogyan mehetne végbe
hibák, egyéni sérelmek, áldozatok
nélkül? - Mézes perec?

VERA Törnék belőle picit.
– Ne dolgozzon annyit, kis Arthurom...

KOESTLER
A nevem... ja, leolvasta a táskámról. Ügyes.

VERA
...foglalkozzék inkább kicsit velem.
Szólítson Verának, és udvaroljon,
de csak plátóian... Leningrádban vagyok
kettős, nem ügynök, hanem csak könyvelő.
A kantinban egy nap egyszer kapok meleg ételt
és negyven deka sötétbarna kenyeret.

KOESTLER
Az egészséges, nem, a barna kenyér?

VERA
No nem tudom, ha már ennyire barna
- árulkodó kis zöld-fehér pamatokkal
tarkázva... egy sós hering is jut olykor,
ünnepnap, csemegének s néhány tealevél.
- Úgy eltélt ez a sok finomság...
most szundikálnék egy keveset... de előbb
még kérdeznék valamit: ha tizenkét év előtt a
világhatalmak és a belső ellenség okozta
az éhenpusztulást, akkor most ki benne a bűnös?

KOESTLER *(dolgozik)*
„Bizonyára nehézkes még az elosztás.
A struktúra kiépítése lassú.
Az újfajta, a kommunista embert
gátolják a középszerűek, de azért már
itt jár közöttünk, s igenis végzi a dolgát,
és példájával másokat is...” - Hű de rágós!
Pesti barátom bezzeg, Attila, a költő
- ő és talán csak ő képes e tárgyban
költőien kifejezni magát... bár ez esetben
jobb, ha a tények, a számok szólnak önmagukért... -
Vera... hogy kilazult a keze, s mind az öt ujj egy
álmában hallott keringőre mozog... mintha remélné,
hogy másik öt ujj
kulcsolódik majd az övébe, játszik vele, táncol,
rég elhamvadt paloták báli termeiben.
A rútvörös, részben lepattogott lakk
helyén némi piszok jelzi a létre jogát,
s hogy minden nosztalgizást helytelenít.
– Hát nem igazságos, ha a báli teremből istálló
lesz vagy jobb esetben gyermekotthon? Nem
üdvösebb, ha a fényűző palotákból megrokkant
partizánok menhelye válik?

Ennél csak az lehetne üdvösebb... talán...
ha e célokra külön épülne menhely és otthon.

A vonat megáll, végállomás

VERA *(cihelődik)*
A jóltartást köszönöm. Isten legyen önnel.
Egyébként cár atyuskánk idejében
Jaromirban a zárda rendfőnöknője voltam. *(EI)*

5. jelenet

Pályaudvari GPU-iroda

KOESTLER
Ez a GPU-iroda? - Az elvtársak nekem otthon
azt mondták: minden pályaudvaron
találsz GPU-irodát...

1. GPU-S És nem talált?

KOESTLER
Tehát találtam?

1. GPU-S Maga mit gondol?

2. GPU-S Ki maga?

Mért nem hagy dolgozni, mit kérdezősködi itt?

KOESTLER
Íróféle volnék... de nem pusztán szabadúszó
facér író... engem a MORP hívott meg.
A Mezdunarodnoje Objegyinyenie Revolucionnih Piszatyelej!
A forradalmi írók nemzetközi szervezete.
Párttag vagyok. Igaz, csak a német s nem a szovjet
párt tagja, de van itt egy ajánlólevelem
a Kommunista Internacionálé agitációs és propaganda-
szervezetének végrehajtó részlegétől...
rövidebben: az Agit-prop. EKKI-től.
Gopner elvtárs, a főnök maga írta alá.

1. GPU-S
No és? Üdvözljük.

2. GPU-S Távozzat. Mit akar még?

KOESTLER
Nincs szállásom.

1. GPU-S Nem vagyunk szálloda.
Harkov zsúfolt. Minden szoba foglalt, többszörösen.

2. GPU-S
Ilyenkor célszerűbb, ha az ember továbbutazik.

KOESTLER
Idáig szolt a jegyem. Harkov az úticéлом.
Tudósító vagyok, könyvet írok a szovjet
valóságról...

1. GPU-S Kap egy vonatjegyet.
Hova szóljon? Következő úticélja?

KOESTLER
Türkmenisztánban... Ashabad. De előbb még
az itteni gyárak kimagasló eredményeiről...
a hősi helytállásról a munka frontján...
várják a cikkeimet...

2. GPU-S Hol és kicsodák?

KOESTLER
A külföldi lapok. Zürich, Prága, Madrid...

1. GPU-S
Hát sajnáljuk, hogy nem tudunk segíteni.

KOESTLER
Van nálam egy másik levél... a NARKOMINGYEL
akkreditációja... a szovjet külügyminisztérium
sajtóosztálya írta alá... no nézzék.

1. GPU-S
Mit jön akkor azzal, hogy kommunista?
Mondta volna rögtön, hogy burzsoá sajtótudósító.

Ez a másik bumaska a jó. Feljogosítja,
hogy szobát kapjon az Inturiszt Szállodában, s
az INSNAB-üzletekben enivalót.
S végül vonatjegyet is... azt mondta... Ashabadba?
Türkmenisztán, Ashabad... megy?

2. GPU-S Ashabad megy.

KOESTLER

Van olyan, ami nem megy?

1. GPU-S Jó itt-tartózkodást.

KOESTLER

Tudom egyébként, hogy vannak olyan helyek,
amelyek nem mennek... csak az ember szereti
tudni, mi megy, mi nem...

1. GPU-S Jó itt-tartózkodást.

2. GPU-S

A szállodáig menjen lovas kocsival.
Este nyolc óra után már nem biztonság az utca.

KOESTLER

Mert ha tudnám, mi „nem megy” - esetleg arra kérném a
főnökséget, hogy kivételesen...

1. GPU-S

Nyolc óra egy perc. Hogyha nem siet,
nem jut ki ép bőrrel az állomásra.

KOESTLER *(kilép)*

A burzsoá papírt - ide a jobb zsebembe.
Az agit-prop. levelét pedig a balba.

Ha a jobb zsebemhez nyúlok, kiutalják a szobát,
az élelmiszer- és vonatjegyeket...
ha viszont mint burzsoá sajtótudósító
akadnék el valahol... csak a balba nyúlok,
s így mindenütt boldogulok. Nem lehet elhibázni.

6. jelenet

Váróterem, batyusok, roncsok

IRINA *(az újságot olvasó Koestlerhez)*

Mért csóválja a fejét?

KOESTLER Ugyan mimet

kivánná, hogy csóváljam? Elvtársnő szerint...

IRINA

Nem hinném, hogy mi egymás elvtársai lennénk.
- Mi fejcsóválóvalója lehet magának a Pravda
bármelyik írásán, több ízben is, kifigyeltem?!

KOESTLER

Jobb dolga nem volt?

IRINA Gúnyosan mosolygott...

e pillanatban is... gúny vagy nem gúnymosoly az
a fansali képén?!

KOESTLER Inkább az ámulaté...

hogy lehet egy ilyen formás, csinos teremtés...

IRINA

A burzsoázia dürrög!

KOESTLER ...fejében ekkora úr!?

IRINA

Nyugat képviselője, láthatóan...
egyet nem értését így hinti szét...
Mi a célja vele? Elvtársak, a válasz:
aláásni a kommunizmus építésébe vetett
lelkessedést...

KOESTLER Szép kis lelkesedés az, amit
egy fejcsóválás is aláás...

KÉREGETŐ *(Koestler lábánál)*

Tisztelt burzsuj úr...

IRINA

Kotródsz el onnan!

KÉREGETŐ De ha egyszer olyan...

IRINA

Elhallgass! Ez a mi belső, szovjet ügyünk!

KÉREGETŐ

De mennyire belső... hogy két napja nem ettem!

KOESTLER

Egy kis maradék keksz... elosztottam a többbit.

IRINA

A komszomol nevében! Azonnal visszaadod.

KÉREGETŐ *(zabál)*

Jelents fel... ölj meg...

Irina kitépi kezéből

...add vissza, könyörgök!

KOESTLER *(a szinte megtámadott Irinához)*

Azt akarja, hogy széttépjék? *(Elveszi, visszaadja)*

KÉREGETŐ *(köhög, fuldoklik)*

Jaj, jaj... egy kis vizet!

Többen a tömegből

Hülye komszomolka... eredj az anyádba! Te dög!

Ne küldjétek, inkább kapjátok el...

KOESTLER *(védi Irinát)*

Hagyjátok békén, mit akartok, még nagyobb bajt?

EGY ASSZONY

Még nagyobbat, ez jó. Halljátok? Még nagyobbat!

Jótét lélek ez... ha holtra röhögtet,
az irgalmas halál lesz, mindenesetre.

IDŐS FÉRFI

És mondj értünk imát, idegen, mert a miénkre
rég nem hallgat az Isten...

FÉRFI

Adj még valamit!

A jó kövér csomagodban... még biztos lesz valami! 1.

GPU-S *(közelít)*

A burzsuj riporter... itt van valahol?

KOESTLER *(veszélyeztetett helyzetből)*

Itt vagyok... erre!

1. GPU-S

Nem fél, hogy betetvesedik?

Jöjjön, itt a vonatja... fenntartott helye lesz

Ashabadig... indulás, foglalja el a fülkét.

- Ha összebarátkoztak... annak sincs akadálya,
hogy az elvtársnő... a fülke kétszemélyes.

IRINA

Én - övele? Nem! Arra senki sem kényszeríthet.

KOESTLER

Nem kényszeríti magát senki. Ez csak egy lehetőség.
A vonatetőn, közöttük is utazhat.

Am az előzmények ismeretében nem bizonyos,
hogy meg is érkezik bárhova...

IRINA Márpedig nekem muszáj elutaznom...

leszakadtam

a brigádomtól... elkeveredtem... kérem, elvtárs:
mikor megy a következő vonat Karaganda felé?

1. GPU-S

Tán jövő pénteken. Akkor se biztos. Ajánlom,
utazzon vele együtt! - Nem, nem, azt nem lehet! A
vonattetőre nem viszünk fel csecsemőket... majd
helyet szorítok maguknak valahol.
(Gyermekes anyával elmegy)

7. jelenet

Vasúti fülke

KOESTLER

Mit néz ilyen vadul?

Disznó, maga disznó... Arthur... maga disznó...
no jössz hát, végre gyere... éljen Sztálin elvtárs!

KOESTLER

Mért mondtad ezt? Valóban aszondtad...

IRINA Igen.

Jól hallottad. Ez nékem fogadalmam. Életem minden fontosabb pillanatában kimondom e két szót... harci veszélyben, ejtóernyős ugráskor, szerelem küszöbén... most mi van?

KOESTLER Üldögelek.

IRINA Én meg alszom.

És maga akkor tanúsít haladó magatartást,
ha nyíltan beismeri impotenciáját.

8. jelenet

*A vonat megállt, Koestler egy fekete bőrű fiatalemberrel találkozik.
Kvártély Ashabadban*

KOESTLER

Ez több mint meglepő.

HUGHES Ön Koestler Arthur?

Tudtam, hogy érkezik... én Langston Hughes vagyok
az Államokból...

KOESTLER Persze, olvastam, ismerem -

a feketék ügyének szószólója... ugyan mit
keres Törökmenisztán kellős közepén?

HUGHES

Még tavaly New Yorkban hívott meg egy befolyásos
szovjet elvtárs... forgassunk filmet arról, milyen
tűrhetetlen a négerék elnyomatása
nálunk, az Államokban. Megszerveztem a társulatot,
és útra keltünk...

KOESTLER A gyapotföldek... a helyszín...

értem már, párhuzamos...

HUGHES Semmit sem ért.

S a baj, hogy én sem értem. Folytatom:
Moszkvában nagy tisztességgel fogadtak.
Szakadt a hó, és mi munkára készen,
vígán feketéltünk a nagy fehér puhaságban.
De csak telt-múlt az idő, s mindennap új kifogással
álltak elő, amiért még nem kezdhetjük a munkát.
Egy szép napon aztán izzadva, szabódva kibökték,
hogy ejtették az ügyet. A társulatot
hazaexpediálták. Velem tán nem akartak ilyen
kurtán-furcsán elbánni, hát ideküldtek, hogy
írjak könyvet: vessem össze az otthonival a
törökmenisztáni gyapot termelését.

KOESTLER

Arról van szó talán, hogy a kulisszák mögött
békülget a két nagyhatalom - és Samu bácsi
titkon zsebébe nyúl, és dollárt kölcsönöz... a
négersors emlegetése ilyenkor
rögtön függőbe kerül...

HUGHES Lényeg, hogy itt rekedtem.

A szállás ingyenes. Viszont a szobában nem lesz
egyedül...

KOESTLER Az baj. Horkolok és

kiáltozom álomban...

HUGHES Az nem fogja zavarni

társbérloít, az általam eddig ismert
legnagyobb poloskákat...

KOESTLER Készíték

hozzájuk egy csúzlít...

HUGHES De jó nagyot kell!

- Szerencsére ingyen étkezhetem.

Egy fillérem sincs. A filmre kapott
előleg elfogyott, s a könyvre csak egyre ígérnek.

- Időnként már-már arra gondolok, hogy itt
hantolnak el, helyi szokás szerint.

Előbb forró vízzel mossák meg a testem

- az egyetlen forró fürdő, amihez egyébként

az ember itt juthat, az a halála utáni -,

aztán koporsó nélkül, úgy meztelenül,
a homokba dugnak, állva, függőlegesen.

KOESTLER

Túl minden kellemetlen részleten,

úgy hallani, hogy az élet átalakult

- a termelés mutatói az ég fele kúsznak...

Közép-Ázsia népe boldog, mert megszabadult

adószedők, uzsorások, kiskirályok

önkényétől...

KIKILOV *(megjelenik)*

Igy van! De mennyire meg!

A türkmén írószövetség elnökeként

- nevem Saria Kikilov - állítom:

a férgék is attól méreletesek, hogy az élet

úgy fölpezsdült! Az egy és oszthatatlan élet!

MAY *(megjelenik)*

Én Marcus May vagyok, filmes a Baltikumból.

A Kara-kum sivatagban épülő kénygyárról készülök

filmet forgatni... most írom a könyvet. Képzelve el:

kénygyár a homoksivatagban! Hát nem örjítően

izgalmas?

KOESTLER

De mitől?

MAY

Tényektől és adatoktól. Semmi álfeszültség, sztori

vagy más hasonló burzsoá kényszerek! Csupa

kénhegy... s a virágok virága - kénvirág! A mai

kénadag meghaladása és azután

a meghaladásnak a meghaladása, kén s kén, csupa kén!

KIKILOV

És vagyunk itt még egypáran értelmiségiek!

Szervezzünk magunkból egy nemzetközi, proletár

íróbrigádot, no persze forradalmit. Szavazás.

Még három figura bukkan elő és szavaz igenlően

KOESTLER

Pompás! Így legalább együtt járjuk be a munka

frontvonalát, a termőföldeket, és megírjuk, hogy

változott az ősi városokban az élet.

Szamarkandban, Taskentben, Buharában...

KIKILOV

Taskent nem megy.

KOESTLER

Ugyan miért?

KIKILOV

Csak. Nem megy.

KOLJA

Kolja Sagurin, ukrán matróz és szövegíró.

VARJA,

Én meg az ő szerelme, Varja vagyok.

Íróőnek még nem merném nevezni magam, de

csasztuskáimat nemsokára papírra vetem.

UMURZAKOV

Umurzakov Anvar, a szovjet gárda tisztje.

KOESTLER

Ön például mit írt?

UMURZAKOV

Az életem regényét...

forгатom a fejemben. Mivel az kész regény.

Másoké is, tudom. Bár az enyémnél aligha regényebb. -

Udgur vagyok, tudja, az egy nomád törzs; az adóterhek

elől kilencszáztizenötben Kínából menekült ide át a

családom.

Itt a fehérek szemem láttára levágták

apám, anyám fejét... de engem futni hagytak.
Mint sok más millió kiskorú csavarogtam,
mígnem a Jupatov-cirkusz fölfogadott,
s mindenféle alja munkák után
trapézművészé képezett. A komszomol
főfigyelt rám, és iskolára küldött.
Így lettem gárdatiszt. S a fehérek elleni harc
végső szakaszában - megfizettem nekik.
Mindent a szovjetnek köszönhetek,
és bármely pillanatban könnyű szívvel
adnám ezért a rendért az életemet.

KOLJA *(gitárt penget)*

Nekem készülöben van egy közép-ázsiai öt éves
terv túlteljesítését taglaló operettkám... VARJA
Én besegítek Koljának a dalszövegekbe.
A gyapotszedő nők például ezt éneklük:
Az ujjbegyem alatt fehér pamacsok...
valahol messze, az Amu-darja csacsog...
KOESTLER
S még annyi minden. A természet végül is
nem szűkölködik csacsogásban. Jól összejöttünk.
Csak nem értem, mitől írbrigád ez.

MAY

Addig nem tudok írni, míg késik a felszerelésem!
De míg nincsen készen a könyv, nem küldik a felszerelést!
„Ti egyre a könyvet kéritek - én a bizalmatokat!” „Amint van
könyv - lesz bizalom!” A kénscapda bezárult.

KOESTLER

Távíratozni fogok Gopner elvtársnak ez ügyben!
Es hogy Hughes előlegét is folyósítsák... S az
írószövetség elnöke... izgat,
mit írt, s mit készül írni.

HUGHES Arthur, ne szorongasd. Ők még nem oly
gyakorlottak a válaszadásban, mint mifelénk a
bohócok...

KIKILOV

Munkálkodási köröm:
a mives brigádnaplótól a csillagos égig. KOESTLER
Nyomatásban mi jelent meg? A tollam hegye izzik...

KIKILOV

A brigádnaplóm négy és fél millió
példányban... hogy más is követhesse a példám...

KOESTLER

És ők is mívesen írják?

KIKILOV

Számos követőm van.

HUGHES

Nem is hiszem, hogy volt már olyan író,
akit ennyien követtek... de kezdek fájni, Arthur.
Maga is didereg.

KOESTLER

Ez az a bizonyos lehülés,
sivatagban, éjjel...

KIKILOV

Ideje lepihennünk.
Holnap kora hajnalban megvizitáljuk
a Merv-oázis legjobb gyapotszedőit.
Előbb még tekintsen az égre... sehol
nem ilyen csillagos máshol az ég...

KOESTLER

Csakugyan:
a csillagok valahogy fényesebbek errefelé... de hol
láttál már, te szegény, másik eget?

Gitár peng vékonyan, sötét - világos

9. jelenet

Sivatag, semleges tér

KOESTLER

Miért nem ejtjük útba Mervet, az ősi várost?

KIKILOV

Nem érnek egy kitérőt a látnivalók.
Minden csupa rom. Még a romok is romosak.
Különben sem fér a programba...

KOESTLER

Mervről
az áll a Zend-Avesztában, hogy feltehetően
a Paradicsom maga volt... tekintsük meg legalább
a város régi részét...

KIKILOV

Miért érdekli magát
mindegyre csak az, ami nem megy?

KOESTLER

Merv tehát
tiltott körzet?

KIKILOV

Nem tiltott. Jaj, dehogy!
Csak nem megy. Menne, ha menne, de nem megy.
Különben is: a Körzeti Pártbizottság nem azért
bocsátotta rendelkezésünkre a Fordját,
hogy burzsoá romantikája, Koestler elvtárs,
régmúlt korok emlékein merengjen!

Őt feketébe öltözött nős Medzsúr Baba közeledik

A brigáddal való találkozás előtt
el kell még mondanom, hogy hatvanöt százalékkal
teljesítették túl a tervüket.
Vezetőjük, Medzsúr Baba nem beszél oroszul,
de én majd fordítok. - Elsőben is
üdvözlik a nemzetközi proletár
forradalmi írbrigádot...

KOESTLER

Csupa nőt
látok...

KIKILOV

Mivel minden brigádjuk női brigád. S
ez az öt elvtársnő a legjobb mind között.
Tökélyre vitték a gyapotszedésben.

KOESTLER

A férfiak...?

KIKILOV

...arra távolabb, öntözőcsatornát
ásnak...

KOESTLER

A teázó, amerre eldöcögünk,
zsúfolva volt dohányzó férfiakkal...

KIKILOV

Bizonyal épp munkaszünet volt...

KOESTLER

De arrafelé
nem láttam csatornát, se távol, se közel!

KIKILOV

Persze nem mindenki olyan jó, mint ez az öt!
Medzsúr Baba épp mondja nekem, hogy a többi
elvtársnő mindössze húsz százalékkal
teljesít túl...

MAY

Könyörgök: adjatok innom!

HUGHES

Egy baltikumit kikészít ez a hőség!

HUGHES

Még melegebbed lesz, ha iszol...

MAY

De akkor legalább kiegyenlítődik a belső meg a külső
temperatura... ha áttérnék a gyapotra a kénről... te fényes
fekete megírhatnád a könyvet... s megjönne a
felszerelésem...

KOLJA

Elvtársnők, szóljatok már ti is valamit!
Mi van errefelé? Jól vagytok? Van ennivalótok?
Munkaegységként mennyi a pénz? S kaptok-e érte
árut vagy csak teveszart? Ne fordítsd! Tréfa volt.

KIKILOV

Egy munkaegység harminckét kiló gyapjú.
Ha negyvenet szednek le, annyival nő
a munkaegységeik száma... és van itt
egy elvtársnő, aki hatvanöt kilót is
leszed naponta - ami világrekord.

UMURZAKOV

Melyik az?

KIKILOV

Csecsemővel a hátán... ott... a sovány!

UMURZAKOV (*kezét nyújtva közeledik, az asszony fölördít*)

Csak mint a munka hősné... a kezét
szerettem volna megszoritani... jól van.
A kommunizmusban majd nem félsz ennyire.

KOESTLER (*egy másik nő szoptatni kezd*)

S mért nincsenek a kicsik bölcsődében?

KIKILOV

Messze van innen. Így a szoptatás
megoldhatatlan lenne...

KOESTLER

Keressenek akkor
a szoptató anyáknak a bölcsődéhez
közelebbi munkahelyet!

KIKILOV

A bölcsőde közelében
nincs gyapotföld, és a terv teljesítése
legfőbb szempont - és ezzel kimerítettük a témát.

KOLJA

Mit kaptak ebédre?

KIKILOV Egy-egy tányér birkalevest.
Dinnyét, teát. - Es lassan búcsúznak is.

A tanítónő érkezik, hogy még ebédszünetben
írni és olvasni tanítsa a brigádtagokat.
A munka oly fárasztó, hogy utána
már nem fogna jól a fejük...

KOESTLER

Holtfáradtak ezek
már most is... látni.

KIKILOV

De nem lesznek analfabéták.
Türkmenisztánban, míg nem jött a forradalom,
mindössze huszonnégy nő írt és olvasott...

KOESTLER

Megszámolta őket valaki? Úgyes lehetett.

HUGHES

Eltárs bácsika, mondja, mennyi idős?

MEDZSUR BABA (*Kikilovon keresztül*)

Hatvan. Talán hetven is. Ki tudja?

HUGHES

S még mindig dolgozik?

MEDZSUR BABA

Mint egész életemben.

HUGHES

Tud írni-olvasni elvtárs bácsika?

MEDZSUR BABA

Nem.

HUGHES

Miért nem tanul meg?

MEDZSUR BABA

Most már minek?

HUGHES

Úgysem tudnám elolvasni, mi áll a sírkövemen...

HUGHES

Utazott már vonaton?

MEDZSUR BABA

Soha még.

HUGHES

De azért

látott már vonatot?

MEDZSUR BABA

Merv városában igen.

HUGHES

Eletemben egyszer jártam Merv városában.

HUGHES

Hát repülőt látott-e, elvtárs bácsika?

MEDZSUR BABA

Sokszor.

Csak nem bírtam elhinni, hogy abban ülnek.

Aztán a fiam megírta nekem, hogy ő repült.

HUGHES

Eltárs bácsika, mondja: hová repült a fia?

MEDZSUR BABA

Taskentban dolgozik, a gyapjútrösztnél.
Szamarkandba kellett repülnie, így hát,
Allah oltalmával Szamarkandba repült.

KIKILOV

Hát akkor búcsúznánk. Jó munkát a brigádnak!
Sok-sok százalékot a norma fölött! - A
nemzetközi proletár írók forradalmi brigádjának
ők hosszú életet és
eredményes munkálkodást kívánnak.

KOESTLER

Ezt mondta Medzsúr Baba? Hisz csak egyet köpött.

HUGHES

Mért kell ennyit kötekednie?

KOESTLER

Mért ennyi a kötekednivaló?

Mondja, Hughes: a tanítónő látogatását igaz dolognak
érzi? Vagy az is csak a kedvünkért rendezett színjáték
része volt?

10. jelenet

Teljesen lepusztult közösség, inferno

KIKILOV

Az ott már az afgán határ... ezt a helyet pedig
úgy hívják: Permetyab. Úttalan utakon
kellett megközelíteni, de hát azért brigád a brigád.
Itt megfigyelhetjük, mekkorát változott
a szovjet rendszer alatt még a nomádok élete is.
A nyelvüket nem értem, de a kult-prop.-os elvtárs
közülük való... kérdeztek nyugodtan.

KOLJA

Szerettek-e itt lenni?

KIKILOV (*tolmácson át*)

Igen, istennek hála, nagyon.

VARJA

A szovjet kormány jól bánik veletek?

KIKILOV (*m. f.*)

Igen, istennek hála, nagyon jól.

UMURZAKOV

Mik ennek a bánásmódnak kézzelfogható jelei?

KIKILOV (*m. f.*)

Hát ez meg az... istennek hála, számos jele van.

HUGHES

Hát azért... konkrétan, hogyha lehetne.

KIKILOV (*m. f.*)

Nem voltak házaink. Csak sátraink.
Most vannak házaink, istennek hála.
A gyermekeink iskolába járnak,
istennek hála, olvasnak meg írnak.

UMURZAKOV

Teljesítették-e az ötéves tervüket?

KIKILOV (*m. f.*)

Élmunkásaink hősi helytállásának hála
- és persze istennek s a bölcs gondoskodásnak,
amellyel a szovjet hatalom bennünket vezet -
túl is teljesítettük, húsz és fél százalékkal.

KOLJA

Es mit termeltek itt?

KIKILOV (*m. f.*)

Hát ezt meg azt.

KOLJA

De mégis mit, gyapotot?

KIKILOV (*m. f.*)

Azt is. Idén
szomszédságukban tömérdek volta gyapot.

KOESTLER

Mit tesz az, hogy a „szomszédságban”?

KIKILOV

Hát itt meg ott...

nem messze innen, picivel távolabb.

HUGHES

De mit termelnek ők itt, a helybeliek?

KIKILOV (m. f.)

Hát ezt meg azt, ami jön. A falu népe
s a nagy szovjet kormány javára, amelynek mind
e sok jót köszönjük, s persze istennek is. S hadd
említsük még a higiéniát, mely gyöngye lábón állt,
de rávezettünk mindenkit, mennyire fontos...
fogkeféket osztottunk, mosdószeret, vécépapírt...
Igy aztán mindnyájan egy boldog jövő küszöbén
érezhetik magukat...

KOESTLER Ember, ébredj!

Miről beszélsz? Nézz egy kicsit körül,
s próbáld azt látni, ami v a n - nem pedig azt,
amit látni szeretnél! Malária pusztít...
Higiéncia? Menj már... mocsok, vérbaj, trachoma!
Nem látod, hogy csaknem mindenki vak? De nálad
nincs itt világtalanabb... megrészegülsz tulajdon
szavaidtól...

VAK ÖREG (láthatóvá válik)

...de amit józanul tekintünk,

az sem biztos, hogy úgy van. Ifjú ember:
szemem világa rég kihuny, mikor az első
traktor megérkezett ide.

Kezemmel láttam: szép s igen bölcs gépezet.

Olyan, akár egy fiatal teve.

Látok más gépeket is... idejőnnek,
s az elheverő csontvázakat összeszedik
a homokból, és megint más gépbe rakják.
Az meg papírt csinál belőle... e gépek már
inkább olyanok, mint a felnőtt tevék.

– Éhínség pusztított Aminullah emír idejében. Az
asszonyokban nem volt elég erő ahhoz, hogy
világra hozzák gyermeküket. Párosan haltak el. Es
akkor jött a hír, hogy Lenin elkergette e föld minden
nagyurát... s a nyájukat az őrzőjüknek adta. Hát
lehetséges ilyesmi? Hinni se tudtam. De sokan
közülünk azt mondták: menjünk el oda,
az új vallás országába! - Mire mások azt
válaszolták: - Allah megharagszik,
mert nem kedveli azt, ami új... - Ugyan már

– így az előbbieket -, Allah már elég haragos! Az éhség
is mutatja, ennél nagyobb haragra már nem gerjedhet!
Kerekedjünk fel oda! - És jöttünk. Eleinte csak
kevesen, mert nagy az ember lustasága és közönye
tulajdon sorsa iránt, míg nem lép erre az új útra,
melyen kátyúk vannak, tüskék és botladozások. Azóta
is szüntelenül gondolkodom én az új vallásról, s mára
eddig jutottam: a termékeny asszonyi méh jobb, mint a
csábos ajak. Forrás a sivatagban - jobb, mint felette a
felhő. A vallás, amely segít, jobb, mint amelyik csak
ígér.

KOESTLER

Eltárs bácsika úgy gondolja, ha a föld
minden nyomorultja megérti... az új
vallást, követni fogja?

VAK ÖREG Így gondolom, így.

KOESTLER

Szeretném hinni persze... hinném magam is. Csak
olykor képtelen vagyok rá, elvtárs bácsika.

Az első rész vége

II. rész

1. jelenet

Vasúti фуlke

KOESTLER

Megint vonaton... egy otkolonos, hagymaszagú
fülkében... épp szundikálnék, amikor nyílik az ajtó,
és két magas árnyat érzékelek: tisztí egyenruha
és egy csodálatosan szép, nyúlánk nő körvonalát.
Dúsan göndörödő haj, klasszikus arcél, mintha
csak görög szoborcsoportozatból lépett volna
elő... de mikor szembefordul, úgy már teljesen
másféle hatást tesz. Profilból tiltó volt s kicsit
hűvös,
szemből bájos és határozatlan.
Természetfeletten nagy szeme
tán rövidlátásról árulkodik, és
annak kényszeréről, hogy közelednie kell
az arcodhoz, ha látni akar... de ezt nem teheti.
Jólneveltsége, szemérme visszatartja. Úgy
kírnak e nyers proletári közegből, hogy szinte
fáj...

TISZT Bocsánat, tévedés.

A hölgy jegye a szomszéd fülkébe szól.

KOESTLER

A hölgy jegye! Így hát nem tartoznak össze.
Illetve, ha összetartoznának is,
csupán a hölgy utazik, egyedül lesz végig
az úton. - Búcsút mondhatok hát az
alvásnak, tudom. Ismerem magamat. Ha
így felpörgeti az elragadtatás,
hiába inteném szívem, hogy már csituljon. -
A rámolása is milyen elragadó...
No persze nem miattam, de ő sem tud aludni.

Olyan térbe kerülnek, ahol látják egymást

Mért nem szólítod meg, hülye? Mire vársz? Ő
nem az a fajta, aki... neked muszáj
elkezded. Mit mondjak? Azt, hogy „telihold van”? „A
városokban ilyenkor vernyákolnak a macskák?”
Legszívesebben persze azt mondanám, hogy „maga
milyen gyönyörű... milyen gyönyörű...” Csak ezt és
semmi mást. Hiába iskoláztak,
többretű műveltségem elhagyott,
s ez egy mondat körül elszibadt az agyam.
- Maga is Bakuba utazik? - Én mondtam ezt?
Óriási baromság. A vonat csak oda megy.

NÁGYA

Igen, Bakuba. És maga?

KOESTLER

Én is Bakuba!

Nem érdekes, hogy mindketten Bakuba megyünk?

– Szellemes kezdés, ebből óriási lebölgés
lehet csak, semmi más. - Maga ott él, Bakuban?

NÁGYA

Igen, ott élek, Bakuban.

KOESTLER

És ki volt aza tiszt?

– szeretném kérdezni, de persze nem teszem.
Helyette... nem, a holdról nem, a fenébe...

NÁGYA

Valami baja van? Káromkodott.

KOESTLER

Igen?

Megszúrt valami szúnyog!

NÁGYA

Engem is

összecsíptek. Nyaralni
voltam. Mint állami tisztviselőnek járt a rendes évi
szabadság. Beutaltak.

KOESTLER
Maga nem lehet tisztviselő!

NÁGYA Már hogyan lehetnék.

KOESTLER
Nem, nem - az első pillanat óta szilárd meggyőződés: maga színésznő vagy balerina.

NÁGYA
Szép is volna, de nem. A vízügyi hivatal tisztviselője vagyok, a víztorony Bakuban a munkahelyem...

KOESTLER De ez nem jön össze, kizárt. Vízügy és víztorony... én képtelen vagyok egy zsúfolt irodában látni magát...

NÁGYA Eleget beszéltünk rólam...

KOESTLER De hisz még a nevét sem árulta el...

NÁGYA Nem a férfi mutatkozik be előbb?

KOESTLER De, persze, bocsánat. Koestler Arthur vagyok, bolygó hírlapíró... aki majd Bakuból tudósít.

NÁGYA Azén nevem - ismét csalódni fog - csupán köznapi név: Nagyvezda Szmirnova.

KOESTLER Szó sincs róla, hogy köznapi lenne. Nagyvonalú... méltóság van benne, illik magához.

NÁGYA És miről fog Bakuból tudósítani?

KOESTLER Első táviratom: megismertem Nagyvezda Szmirnovát.

NÁGYA Elég bolondos ember maga...

KOESTLER Inkább komolynak és sutának érzem magamat. Maga olyan, de olyan, de olyan... de olyan.

NÁGYA No próbáljunk aludni, hosszú még az út. S csak holnap estefelé érkezünk Bakuba. (Ei)

KOESTLER (magára maradva)
A szemem nem tudom lehynyi reggelig. Fülíg szerelmes vagyok Nagyvezda Szmirnovába. Kétségbeesetten szerelmes.

2. jelenet

Étkezőkocsi

KOESTLER (Nágya asztalához vezetik)
Másnap reggelinél az étkezőkocsiban egy asztalhoz kerülünk. Eszem-iszom minden mozdulatát. Zavarom állandósul. Mint egy kisdíák, hebegek... az asztalka alatt kétszer rúgom bokán. Kezének járása, pici bölintásai, arcán a hangulatok gyors váltakozása... a hangja s ahogy derűs csodálkozással s némi megbocsájtó iróniával szemléli szerelmi szédületelem...

NÁGYA Kihül a teája. - Mit néz rajtam ennyire? Nos? A víztorony nem fér a fejébe vagy mi a szösz?

KOESTLER (a Pincérhez)
Kis palack vodka, uborka, rozskenyér, ham and eggs, méz, dzsem, kaviár s ha volna: narancs.

PINCÉR Van narancsunk, uram.

KOESTLER Kérem, ne urazzon.

NÁGYA Magának ugye járnak a mindenféle pluszok...

KOESTLER Kis lelkifurdalással ismerem el. A nincstelenség mellett olykor kínos is a mindenféle kivételezés. Ma először nem bánom... hiszen így legalább örömet szerezhetek magának...

NÁGYA Romlik mellettem, Arthur. Jó forradalmárhoz nem illik a dózs. - A karácsonyfa alatt kislány koromban, emlékszem, mindig volt narancs, apám hámozte meg, rém szakszerűen... de ez elmúlt.

KOESTLER Ki volt az édesapja?

NÁGYA Rég nem él már. Ő se, anyám se. Nagynéném lakom. Voltaképp ő nevelt fel... tanított franciául. Ha felkeres Bakuban...

KOESTLER Persze, keresni fogom! Engem mint hírlapírót egy itteni otthon érdekel... nagyon is... minél hamarabb, ha lehet.

NÁGYA Foglalkozásából eredően biztos sokféle járt.

KOESTLER Elmondhatom, hogy igen.

NÁGYA Látta Párizst?

KOESTLER Ó igen, többször is. És nagyon szeretem.

NÁGYA Valóban a fény városa, mindenféle fényé?

KOESTLER Ó hogyan, minden tekintetben az, szemnek, szellemnek egyaránt...

NÁGYA Istenem...

KOESTLER Szívesen megmutatnám magának a várost...

NÁGYA A Champs-Élysée levlapon, esti fényben megvan nekem... és Párizs déli feléről van egy szakadt térképem... arról én - kikérdezhet - minden utcanevet betéve tudok. A rue Mouffetard milyen?

KOESTLER Bábélien színes. Árusok, pici boltok, nagy nyüzsgés, fűszerillat...

NÁGYA ...s úgy képzelem: jókedv és rengeteg nevetés?

KOESTLER No nem csupán... de azért tagadhatatlanul. Nem mintha az nem volna érthető, ha itt feszített munka közben kevesebb a derű. De amit ma elfed a gond, majd napvilágra kerül plakátmosolyok mögül a szívbeli, valódi. Még ifjú lesz és szép, amikor Párizsba kijut.

NÁGYA Kérek erről dátummal egy kötelezvényt.

KOESTLER Az Új Rend építésének tán legkeményebb vellejárója, hogy maguk kétszázmillióan - különféle és részben érthető okokból - a mozgásban... bizony hát... korlátozva vannak...

NÁGYA Sorolja nekem most lassan... ahol járt, a városokat...

KOESTLER Bécs... Berlin... Budapest... Prága... Varsó... Kairó... Haifa... London...

NÁGYA Fogja magát, vonatra száll vagy repülőre,

s Berlinből, mondjuk, Bécsbe repül?
S ha kedve van, átruccan Budapestre?
KOESTLER
Gyakran teszem meg ezt az utat. Pesten születtem.
Anyám ott él mais...
NÁGYA És sorban állás?
Vannak e ott is hosszú sorok?
KOESTLER A munkaközvetítőnél.
NÁGYA
Szörnyű lehet. Ha azonban nincs munkanélküliség
és félelem attól, hogy az ember utcára kerülhet, ki
nem piszkálja akkor az orrát munka helyett?
KOESTLER
Az emberi tudat változni fog,
s ez megoldja majd... de hagyjuk a témát.
Annyira elszomorodtam.
NÁGYA Ejnye, Arthür,
jó forradalmár érvel és érvel ilyenkor,
lankadásig győzködi a meggyőznievalót...

Az étkezőkocsiban végeztek, távoznak onnan

3. jelenet

Vasúti fulfilke

KOESTLER
Ha mondjuk, megjelenhetne a rue Vaugirard-on,
mit vásárolna először?
NÁGYA Csacsckának és hiúnak
ítélhet érte, de akkor is: vékony selyemharisnyát.
KOESTLER
Tulajdon szememmel láttam selyemharisnyát
a harkovi áruházban...
NÁGYA De nem vékonyat.
És nem selymet. És kérdés, hogy volt e lábfeje is.
Legalább ennyi kell ahhoz, hogy harisnya legyen.
KOESTLER
S mit venne másodíknak? Egy tündöklő nyakéket?
NÁGYA
Nyakékem van. Illatos szappanom nincs.
Ne mondja, hogy azt is látott, amíg meg nem szagolta.
Már mindenből lesz választék, az ország
tejjel-mézzel folyó Kánaán lesz, a csillagokon
a mi zászlónk leng majd, de jó illatokat
még akkor is képtelenek leszünk produkálni.
Mert minden földi dolgok közül az érzékszerveinkhez
konyítanak az elvtársak legkevésebbé.
KOESTLER
Ennyire fontos a jó szag?
NÁGYA Fontosabb, mint a jó tank.
KOESTLER
Mit vásárolna még?
NÁGYA Minden képes magazint
összevennék...
KOESTLER Azt szinte képtelenség!
NÁGYA Mért? Annyi van?
KOESTLER Több mint csillag az égen.
NÁGYA
És egy se holt unalmas, ugye... mindben találnék
szenzációt, divatrovatot, bűnügyeket...
és akkor még egy jó regényt se vettem.
Márpedig úgy hiszem, Balzac és Victor Hugo
óta is biztosan írnak a francia írók.
KOESTLER
Van velem pár francia könyv. Mind magának adom.

NÁGYA
Az isteni lesz! Nem fogom őket mutogatni...
megcsókolhatom érte?
KOESTLER (*kábult*) Hol tanult franciául?
NÁGYA
Hisz mondtam már: a nagynéném tanított.
KOESTLER
No persze, mondta már...
NÁGYA Most megmutatom
két féltett kincsemet. Svéd antilopcipő... ez
pedig shetlandi. magas nyakú... gyapjú! Ugye
szépek, alig merem hordani őket. Ha elkopnak,
tudja, nincs újra kilátás.
Ahol maga él... ugye nem ritkaság az ilyesmi?
KOESTLER
No persze, nem. Fogyasztói társadalomban
portéka, az van bőven...
NÁGYA És mi nincs?
KOESTLER
Egyenlőség. A többség nincstelen.
Se méltósága, se pénze, sem jövője.
NÁGYA
Hát sehol sincs a világ kitalálva... sehol? -
Érzi? Petróleumszagot hoz a szél.
A város állandó, jellegzetes szaga ez.
Közeledünk... azok ott már Baku fényei...
KOESTLER Hol?
NÁGYA
Ha nem is Párizs, de nekem szép... látja e már?
KOESTLER
Pár kósza lámpa tükröződik az ablaküvegben,
s körös-körül egy mord világ sötétlik. - Tudja
mit? Letesszük a szállodában poggyszomat,
aztán konflison viszem a nénijéhez... megfele-
lő?
NÁGYA Ejnye, Arthür...
hozzánk haza van villanyos is... mi lesz? Urizálunk?

Elmennek

4. jelenet

Nágya környezete

MÁSA NÉNI
Ó, kicsikém... mutasd magad... de lefogytál!
NÁGYA
Beszéljünk franciául Mása néni.
Ő Arthür, külhoni hírlapíró és nyelvzseni.
Tud mindenféleül, de franciául a csúcs.
MÁSA NÉNI
Üdvöz legyen, Arthür... ön is nyaralásból, igen?
NÁGYA
Nem, nem... ma tante... Arthürt a visszaúton
ismertem meg, együtt utaztunk...
KOESTLER (*virágot ad*) Fogadja, madame.
MÁSA NÉNI
Kedvenc színem, kedves virágom... ismertem egy Arthürt,
hasonlított magához. Ügyosztályt vezetett a tengerészeti
hivatalban...
NÁGYA Arthür Párizsban is járt.
MÁSA NÉNI
Hát akkor sok közös témánk lesz önnel, Arthür.
Mivel kínálhatom? Van itthon kis sherrynek és
aprósüteményünk... nem olyan jó, amilyet Nágya
tud sütni... ő a látszat ellenére
kiváló háziasszony... az új pulóvered

nagyon csinos... Arthür, majd nézze meg
családi albumunkat, a régi fotókat. Szép
családunk, gyönyörű életünk volt. Közülük már
senki sem él... de én a holtakat nem szánom,
inkább irigylem...

NÁGYA Ó, ma tante...
MÁSA NÉNI

Tőle ne tarts! Nem tartozhat közéjük. Ők
majdnem mind hasonló kockafejek. Sűrű
szemöldök alól, szúrósan és ravaszul
pislognak kifelé...

NÁGYA (*cipőjét mutatja*) Nézze, ma tante, svéd antilop...
MÁSA NÉNI

Hogyan köszönjem meg, hogy...

NÁGYA Nem tőle kaptam. A
gyógyüdülőben vettem, kéz alatt. KOESTLER
Csodálatos itt maguknál. A hely hangulata
hasonlíthatatlan...

MÁSA NÉNI Mert minden tárgy beszél,
s úgy látszik, magának van erre füle. A
tárgyak elnémíthatatlanok.
- Ha újra meglátogat, Arthür, majd beszélünk
Párizsról és a messze túnt időkről...
Nemcsak az öregség kényszerít vissza a múltba,
inkább mindaz, ami nincs már... a hiány. A
kietlenségből csak vissza visz út... jó éjt, kicsikém.
La nuit, la nuit, la nuit... Et voilà que commence
Le noir de profundis de l'océan immense.
Le marin tremble, aux flots livrés;
Miserere dit l'homme; et dans le ciel qui gronde,
L'air dit: miserere! Miserere, dit l'onde; Miserere,
miserere. (*Elmegy*)

NÁGYA Itt maradhatsz, ha akarsz, s tudom, hogy akarsz. -
Ölelj meg, ölelj át, végy a karodba, siess,
ne féljek annyira. - Jó. - Most már nem annyira rossz.

KOESTLER Én, Nágya, én... valódi szerelemmel...

NÁGYA Mi valódi, ki tudja?
A fogvacogás, az igen... az az egy biztosan.

KOESTLER Mitől vagy ennyire rémült? Rettégésed szeretném
elűzni, de ő hatalmába kerít... szeretlek! Nem
tudom, mi ez itt körülöttem... mintha magad volnál az
elmerült világ, amelynek vesztén sírok... de
munkálkodom is! Mintha egyszerre volnék
szerelmed s gyilkosod... Igen, te magad vagy a
világból veszni indult, örökre búcsút intő
gyönyörűség... oroszos kiejtéssel a francia szó,
egyetlen megbocsájtható akcentusa vagy... minden
utazásaim célja...

NÁGYA Egy állomása, Arthür...
De ma ez sem tragikus... szeress, ne fogadkozz!

5. jelenet

INSNAB-sor

KOESTLER Mit tola szik, kérem?

PAUL Már hogy
tolakodnék? Eszembe sem jutott, hogy
megelőzzem. VALAKI A SORBÓL
Maga lökte meg őt... egy nyomorókot...

PAUL Hagyja, kérem.
Nem volt olyan veszélyes. Majd csak ön után.

KOESTLER E hangzás... e kiejtés... szászországi ízű!
De rég hiányzott a fülemnek...

PAUL Hát földiek vagyunk?

KOESTLER Szegről-végről. Arthur Koestler vagyok.

PAUL Én meg Paul Werner volnék. Ismerem
írásait, és rendszeresen olvasom őket.
Innen is tudósít?

KOESTLER Hát persze. Nem gyakori,
ha az ember Bakuból tudósíthat. - Hová való vagy?
Tegezhetlek, ugye?

PAUL Megtiszteltsz vele. Kösz.
Ez ám a meglepetés! Lipcséből kerültem ide.
Mint politikai menekültet a Párt
irányított, s helyezett el a PROFSZOJUZ-nál,
ha ugyan tudod, mi az...

KOESTLER Szakszervezet.
És mit működik egy helyi szakszervezetben
a magadfajta szász?

PAUL Afféle instruktor vagyok.
Átadok nekik egy s mást honi gyakorlatunkból.

KOESTLER (*az Eladóhoz*)

Nem volna rendesebb papírja?

ELADÓ Mit lázadozik?
Örüljön, hogy mint külföldi kap kaviárt.

KOESTLER Az Izvesztyijába csomagolt kaviár ólomszagú lesz...

ELADÓ S az ólom halszagú. Feltartja a sort.

PAUL Ingerled a vásárlót, elvtárs, ahelyett,
hogy kiszolgálnád?

ELADÓ Tán neked is panaszod van
az Izvesztyija ellen? Hát a markodba kapod
az ötszáz gramm darált húsdodat... szemét huligán!

PAUL Panaszt teszek rád, elvtárs...

KOESTLER Hagyd, gyere már.

Egy bárszerű helyiségbe mennek át

Segíts nekem... te régebben vagy itt...

PAUL Vagy két éve... egészségedre, Arthur.

KOESTLER Volna egy ötletem... abban szeretném
tanácsod kérni...

PAUL Mondd, ha tudok - segítek.

KOESTLER A szovjet sajtó, ugye, egyre Bakut emlegeti
a nemzetközi kémkedés célpontjaként.
Miféle kémkedések ezek? Megtörtént esetekről
szeretnék beszámolni...

PAUL Ennél jobb ötleted nincs?

KOESTLER A szovjetek érdeke, hogy én kimutassam,
milyen indokolta bizalmatlanságuk, amelyet
Nyugattal szemben tanúsítanak és...

PAUL Ne mutass ki te semmit. Ez nem járható út.

KOESTLER Kitaláltam, micsinálók! A forráshoz megyek.
A GPU-tól kérek konkrét, idevágó anyagot.

PAUL
Nincs jó eszed? Mikor jöttél ide, mondd?
Fél éve, több? S még mindig nem tudod, hogy a
GPU kérdez, és nem te kérdezed őt?
Ki fognak hajítani, meglásd, és bajba kerülsz.
KOESTLER
Szándékom tiszta. A legrosszabb, ami érhet:
megtagadják a választ. - No és? Azt meg kibírom.

6. jelenet

A bakui GPU

KOMMANDANT *(afféle kapuőr-portás)*
Hova megy? Mit akar maga itt? - Igazolja magát.
KOESTLER *(bal zsebéből veszi elő a levelet)* Itt áll leírva, ki
vagyok. Egy felelős
elvtárrsal kívánok beszélni... a kémkedéssel
foglalkozó osztályról...
KOMMANDANT Micsoda? - Mondja nekem.
KOESTLER
Az illetékesnek mondhatom el csak.
Kérésem speciális. Kössön össze azokkal...
hol foglalkoznak itta kémügyekkel?
KOMMANDANT
A gazdasági osztályon...
KOESTLER Ha ezek épeszűek!
KOMMANDANT *(telefonba)*
Gazdaságiak, halló... van itten valaki... a
kémkedésben illetékessel akar...
KOESTLER *(összebeszéd)*
... egy szervezet, amelynek elsőrendű dolga a
kémelhárítás... ugyan mért hívja legfőbb
részlegét fedőnéven „gazdaságiak”-nak?
KOMMANDANT
Itt várjon, mindjárt lejönnek magáért.
KOESTLER
Hisz ez szinte olyan, mintha úgy néznék a tükörbe,
hogy törülközőt borítok a képem elé. *(Egy tiszt elé kísérik)*
TISZT
Üljön le, és mondja el röviden, mit akar.
KOESTLER
Anyagot kérek önöktől. Mint hírlapíró
el tudnék oszlatni néhány tévhitet Nyugaton...
Megírnék egy-két jellemző esetet - nevek
elváloztatva persze - pár nyugati kém
működéséről, s ahogy lebuktak a szovjet olaj
központjában, Bakuban.
TISZT
Papírjait.
KOESTLER *(most eltéveszti)*
Maga Gopner elvtárs írta alá.
Nem ezt, hanem ezt. Bocsánat. Ezt írta alá.

A Tiszt hosszan nézi a két levelet

(Magában) Kívülről be akarja tanulni az okmányaimat?
TISZT *(kitalálja)*
Nem szándékom, hogy okmányait kívülről betanuljam. -
Mi nem szolgáltatunk e tárgykörben adatot. Érti,
polgártárs?
KOESTLER Pedig így ki lehetne mutatni, mennyire
indokolt a szovjet részről tanúsított:
bizalmatlanság...
TISZT *(kopogásra)*
Beléphet.
2. TISZT Aláírnivalók.

A Tiszt aláír. 2. tiszt derűsen és kíváncsian nézi Koestlert. Majd el

TISZT
Kérelmét megbeszéljük munkatársaimmal.
Értesítést kap.
KOESTLER Ne csöngessek ide
pár nap múlva, esetleg?
TISZT Megmondtam: értesítést kap.

7. jelenet

INSNAB-bár

PAUL
A postát hozó tiszt volt a parancsnok -
azért jött be, hogy szemügyre vegyen.
KOESTLER *(enyhén becsíp)*
S mire való az ilyen helycsere, mondd?
PAUL
A külső szemlélő jobban lát elv alapján
alkalmazták...
KOESTLER Milyen tájékozott vagy!
PAUL
Van ismerősöm köztük. Jól megúszta.
KOESTLER
„Polgártárs”, mondta nekem... nem pedig „elvtárs”...
PAUL
Felejtsd el, ne törődj vele. Inkább mesélj
a lányról, szerelmedről... milyen ő?
KOESTLER
Hogyhogy te mindig ráérsz találkozni velem?
Ilyen kötetlen a PROFSZOJUZ-nál a munkaidőd?
PAUL
Olyasféle beosztásban vagyok...
KOESTLER
Ne fáradj, Paul. Tudom, hogy GPU-s vagy.
Az első pillanattól fogva érzem.
PAUL
Nos, ha a megérzéseid ennyire jók...
utasításra ismerkedtem össze veled.
De most, hogy láttak, hallottak téged a Házban,
főnököm azt mondta: a barátja oké,
futóbolond, nem kell törődni vele.
KOESTLER
És Nágýáról most mint GPU-s vagy barát
érdeklődöl?
PAUL
Arthur, tudod te is,
van, ami bennünk szétválaszthatatlan.
Őszinte jóakaród vagyok, érd be vele.
Itt olyan magányos az ember, nincs, akivel
barátian beszéljen... nem bízhat senkiben.
S most itt vagy te nekem... a honfitársam...
eszmei síkon, sőt, más téren is rokonom.
Kettőnkben sok minden hasonló..., van humorunk,
álmodozók vagyunk... talán csak származásunk
különbözik... én rettentő szegény,
munkátlan munkások gyermekeként születtem.
A nélkülözők jobb jövőbe vetett hite vitt
a Pártba... de megértem és elfogadom
a te indokaid, s ahonnan te jössz... azt az irányt.
A náci elleni gerillaütközetekhez
én szereztem a fegyvert. Egy csempészség során
buktam le, és akkor kellett menekülnöm.
Belgiumban azt ettem, amit lopni tudtam.
Később macskák bundáját adtam el,
miután kiöltem belőle a macskát.
KOESTLER
Hogy tudsz megölni egy macskát?
PAUL Nyaktekeréssel.

KOESTLER
Nem technikailag gondoltam - lelkiileg.

PAUL
Nélkülöznél csak egyszer úgy, mint akkor én -
nem kérdeznél, de boldogan tekernél,
ha volna mit... és még így is nyomorogtam.
A macskaprémnek nem volt semmi ára.
És minél inkább gyengültem, kezemből
annál könnyebben csúsztak ki a macskák.
Végül sikerült kapcsolatot találnom a Párttal.
Hogy megbízzanak bennem, egy árulóval
kellett végezniem. A brüsszeli múzeumban
- tárlatvezetéskor - a csoportba vegyültem...
s felhasználva az állandó karattyolást,
bal válla felől keresztben lefelé,
mintha csak tollal húztam volna ki
az életből... úgy lőttem át az ipsét.
A csoport ment tovább. Ő állt és nézte Ensort,
de persze már nem látta. Aztán összerogyott.
Alig vérzett a kis kalibertől. Azt hitték, csak elájult.

KOESTLER
És nem tudta, mért történik vele mindez...

PAUL
Azt ki nem hagytam volna a fél világért.
Fülébe súgtam egy pillanattal előbb!
Fölfogta, elhíheted: kétszer cukkolt a bitang.

KOESTLER
S ha nem azt mondták rólam, amit mondtál az imént...
és nem tartanak értelmetlen bolondnak,
hanem olyanak, akit kis kaliberrel...

PAUL
Kedvellek, Arthur. Minek feszegetni ilyesmit?
Levettek rólad. Nem vagyok rád veszélyes.

KOESTLER
De Nágýára igen...

PAUL
Lásd, milyen őszinte vagyok:
ő megfigyelés alatt áll... a származása miatt.

KOESTLER
Csak mert a nagynéni ura cári konzul volt valahol?

PAUL
Parancsnokom szerint a néni egy
vénséges vén kémnő... de már elagott.
Csak nevetünk rajta, ha ő még kémkedik is.

KOESTLER
Mit kémkedhet egy ilyen kis öregasszony?

PAUL
Nem törődünk vele, mondtam.

KOESTLER
És Nágýa mért gyanús?

PAUL
Szülői cári diplomaták voltak valahol.
De a megfigyelés az csak megfigyelés - nem gyanú még. A
gyanú az már...

KOESTLER
Mit szólnál, ha esetleg
összehoznám veled? Érted, nyilván, miért.
Számodra is világosan kiderülne:
Nágýa nem ellenség! Vizsgáld be közelebbről...
mondjuk, holnap ebédnél...

PAUL
Nem rossz gondolat.
Mondd neki azt, hogy még hazulról ismersz...
régibb barátság. Nem kell, hogy gyanakodjék.

8. jelenet

Nágýa környezet

KOESTLER
Drága, ma az Inturiszt éttermébe megyünk
ebédre...

NÁGÝA
De jó! Nagykanállal eszünk!
Oda nélküled nem jutnék el soha... persze
nem is kíváncznék - és nem csak az árak,
egyéb okok miatt sem...

KOESTLER
Halljam őket.

NÁGÝA
Ott egyetlen szó sem hangozhat el úgy,
hogy a GPU arról tudomást ne szerezzen.

KOESTLER
Szólsz te olyan... számukra érdekes szavakat...?

NÁGÝA
Mit tudod te, miféle szavakra figyel fel
a Szervezet? Tíz ártatlan szó között
megbújhat egy ártó sóhaj... az állításból
kérdést csinál a hangsúly - s vége, kész.
Vagy más szól valamit, olyasmit, amire
te hallgatással válaszolsz, holott
cáfolnod kéne... már e mulasztás is elég...

KOESTLER
Túlzol, ez nem ennyire vészes. Egyébként
Berlinből, egy régi barátom... összefutottunk.
Meghívtam őt is ma ebédre... szeretnék
elbűszkélkedni veled...

NÁGÝA
Nem, senki se kell!

KOESTLER
Kedvedre való lesz, bár kicsit testhibás, de
a tekintete kedves és álmodozó, mint
egy iskolás fiúé...

NÁGÝA
Nem tudok németül.

KOESTLER
De ő perfekt orosz...

NÁGÝA
És mit keres itt?

KOESTLER
Szakszervezetis. Tanácsadó vagy efféle.
A német szakszervezet tapasztalatát
adja át a helybelieknek...

NÁGÝA
GPU-s.

KOESTLER
Tudnám, ha az volna. Megmondanám neked.

NÁGÝA
Megmondanád?

KOESTLER
Meg én.

NÁGÝA
Esküdj! Megmondanád?

KOESTLER
Mondom, hogy igen...

NÁGÝA
Igazán? Megtörnéd miattam a
pártfegyelmet?

KOESTLER
Mondtam én valaha,
hogy párttag vagyok?

NÁGÝA
Nem mondtad, de tudom.
Mikor kritizálsz, s egy ponton túl visszariadsz,
enyhíteni próbálsz az elhangzottakat...
tudom, hogy olyankor kapott el a pártfegyelem.

KOESTLER
Nos hát igen... ő is, én is... párttagok vagyunk.
S Berlinben börtön várna vagy halál.
Eddig sem titkoltam a párttagságomat,
csak nem volt jelentősége. Ha konfuciánus
volnék, jehovista, moszlim vagy mensevik -
akkor is szeretnék. Engem sose sért,
amit beszélsz... nem ártana persze, ha ma
kicsit jobban vigyáznál... a továbbiakban
Paul még a segítségünkre lehet...

NÁGÝA
Hadd ne kelljen találkoznom vele... bajt hoz ránk,
tudom, érzem! Röstellem, de nem szeretem a testi
hibákat.
Oly gyakran párosulnak más ronda hibákkal.

KOESTLER
Sok süteményt szeretnék rendelni neked.
NÁGYA
Nem vagyok mangalica... de mintha tegnap - a kirakaton át - úgy láttam volna, hogy van Napóleon-tortájuk...
KOESTLER Akkor pont délben ott.

9. jelenet *Inturiszt-*

étterem. Keleti előkelőség, cigányzene

KOESTLER
Eljön. Ha késik is kicsit, de itt lesz nemsokára. Igyunk ma bort vodka helyett, jó?
PAUL
Helyes. Ha finom a nő, legyen ma bor...
PINCÉR
Egyféle borunk van, de az kitűnő, hozom is.
KOESTLER
Holnap kora reggel, az olajkutaknál több élmunkást is megszólaltatok...
PAUL
Érdekes lesz. Majd mutasd meg a cikket, szívesen olvasnám...
KOESTLER És... bent is megmutatod?
PAUL
Nem hinném, hogy külön meg kéne mutatnom... de ha kívánod, felhívom rá a figyelmet.
KOESTLER
Kívánom, persze, nagyon nem szeretem, ha mint futóbolondot, úgy könyvelnek el.
PAUL
Mondd csak, nem ő az?
KOESTLER De igen!
NÁGYA *(odaér)* Nagyezsda Szmirnova.
PAUL
Paul Werner Lipcséből. Az egy szászországi város.
KOESTLER
Ó, Nágya biztosan tudja, hogy Lipcse merre van... betéve ismeri a térképet... érdekli a földrajz!
Mint mást a mennyiségtan vagy természettudomány... mindünknek van bogarunk... nála a földrajz a bogár!
PAUL
Bizonyos ártatlan elvágódásra vall.
KOESTLER
Paul viszont nem csak képzeletben járta be fél Európát, világvándora ő is... nem ülünk le?
PAUL
Ez a szőrmegallérja nagyon csinos.
NÁGYA
Csak macskaprém.
PAUL Én inkább nyúlnak gondolom.
NÁGYA
Lehet, hogy nyúlnak gondolja - de macska.
KOESTLER
Kár vitázni vele. Ebben Paul a szakértő. Elmondhatom, miért?
PAUL Csak mondd! Nem szégyellem, hogy életem egy szűkös korszakában pár koszos macskát a prémje áráért kinyírtam.
KOESTLER
Kóbor macskák voltak, s ő rettentően éhezett. - Még egy harmadik palack bort, volna szíves.
PINCÉR
A rendelést is fölvenném. Mi lesz az előétel?

KOESTLER
Gombával töltött articsóka, jó?
PAUL
Csak kétszer... no de jó, lehet nekem is, legalább megtudom, miféle franc az...
PINCÉR Levesek?
NÁGYA
Gyümölcslevest kérek, néhány csepp sherryvel.
PAUL
Nekem egy scsi is megteszi.
KOESTLER Én is egy scsit.
PINCÉR
Főételt mit óhajt?
PAUL Egy saslikot.
PINCÉR
Bocsánat... de a hölgy...
NÁGYA Vaddisznó áfonyával.
PINCÉR
Az nálunk kitűnő, ízleni fog... önnek tehát...
PAUL
Egy saslikot, mint mondtam, hagyma bőven.
KOESTLER
Egy saslikot én is, de szűken a hagymát.
PINCÉR
Desszert?
PAUL Nem ráér azután?
PINCÉR Már csak három szelet Napóleon-tortánk van...
KOESTLER Kérjük... a hölgy szereti.
PINCÉR
Mertem remélni.
PAUL *(enyhe spiccel)*
Véres zsarnokokról elnevezett tortafélét én nem eszek.
PINCÉR
Rezerválom önöknek mind a hármat.
KOESTLER *(az ebédből kiemelve)*
Életem legszörnyűbb ebédje ez. Nágya hideg és barátságtalan. Kissé kihúzza magát, akkora csöndet teremt magában, akár egy halálraitélt. A pengét várhatta így Marie Antoinette. Tán érzi Paulban a gyilkost, aki kész az eszméért, de tán jókedvében is ölni. - Paul zavara pedig nőttön-nő... érthetően. Nem tudja, mit mivel esznek, az articsókát húsnak nézi... a síkos torzsa kiugrik villája alól, és a szőnyegre gurul. Tányérja olykor-olykor felsikolt az evőeszköz alatt - s én látom Nágya szemén, arra gondol: csak egy hóhér lehet így. Pedig Paul csupán nehéz sorsú proletár, aki így megterített asztalnál sosem ült még. - Idegesít Nágya meztelen rettegése, a szörnyű némaság, amelybe burkolózik. Nem tudok egyensúlyt teremteni, hát Paul mellé álllok, akaratlanul is. Miután mi ketten mégiscsak közös elveket vallunk, s ő nálam többet szenvedett, és sokkal többet áldozott fel a Pártért... Az árulás olykor egy pillanat műve, de lassacskán is árulóvá lehetsz, fokról fokra úgy, hogy már csak utólag veszed észre.

10. jelenet

Semleges tér

KOESTLER (*kilépett az „ebédlőből”*)
Ettől fogva Nágya több napon át kerül,
letagadtatja magát, elfoglaltságát emlegeti.
Mindössze három hétig tartózkodhatom Bakuban,
ebből így vész el teljes nyolc napunk!
A kilencediken - összebotlunk az utcán.

NÁGYA
Hiányzol!

KOESTLER (*egyszerre mondják, nevetnek, összeborulnak*)
Hiányzol! - Akkor abba hagyjuk ezt a
haragszomrádot, egymás kerülgetését?

NÁGYA
A fő, hogy nem neheztelsz.

KOESTLER Noked volt több okod rá.

NÁGYA
Nem, nem, neked.

KOESTLER Sokkal inkább neked!

NÁGYA
Nem, százszor is nem...

KOESTLER Akkor vegyük talán úgy,
hogy mindkettőnknek, s a két neheztelés
kioltja egymást... elkísérsz? A postámért megyek.

NÁGYA
De jó! Jövök veled. Szabadnapos vagyok ma.
Fürödni indultam...

KOESTLER Itt várj! Aztán együtt megyünk.
- Minden olyanra tűnik, mint azelőtt, hogy
Paullal összehoztam, de már mégsem olyan.
Sejtelmem sincs, miért, megbillent, karcolódott...
csak picit változott... de akkor is más...
(*Átvette a postáját, visszatér Nágyához*)

NÁGYA
Ennyi levél? Hogy kaphat egy ember ennyi postát?
Csak az, hogy tudnak rólad... számon tartanak...
már ez csodálatos...

KOESTLER A barátaim írnak.
Hírlapok, megbízások...

NÁGYA És van közte női levél is!

KOESTLER
Ha volna is, nem számít. Közeledben
minden olyan távoli és pirinyó.

NÁGYA Ez egy távirat itt?

KOESTLER
Lefordítom neked: „Stockholm, Prága rendben.
Zürich és Amszterdam kétségeselek.
Küldj anyagot. Karl.” A sajtóügynököm.
-Édes Nágya, te sírsz?

NÁGYA (*ráborul*) Nagyon fogytán az időnk.

KOESTLER
Velem jöhetnél?

NÁGYA Európába?

KOESTLER Majd oda is!
Nem is sokára. - De én több hétig itt vagyok még...
Moszkvában rendezem sajtó alá a könyvem.
Éppen Paul említette minap, hogy tudna szerezni
egy komangyirovkát, amellyel elkísérsz
Moszkvába mint tolmács... ott még együtt lehetnénk...

NÁGYA
Mennyi ész van ebben a fejben... mégsem ért
semmit abból, ami itt van. - Ne kívánd, hogy
elkísérjelek... mert ha Paul akarja így...

KOESTLER
Én akarom! Rettentően akarom, s ha a könyvem
sikert arat itt... visszajövök s veled élek,

míg ásó, kapa, nagyharang... magunkhoz vesszük a nénit,
felköltözünk Moszkvába... az se baj, ha itt maradunk... én
nélküled soha többé...

NÁGYA

Meghatóan bolond vagy, de kedves a szívnek.
- A mindig petróleumszagú Bakuban,
a divatjamúlt öreg hölgy s félresiklott húga
oldalán, hármásban akarnál éldegélni?
Innen tartanád Londenal a kapcsolatot?
- Ki sem foglak kísérni. Fáj majd egy darabig -
azután elfelejtelek, mint bennünket elfelejtett az
egész úgynevezett művelt emberiség.

KOESTLER

Mi az, hogy „félresiklott”? Mennyiben
siklattak téged félre... és hová?

NÁGYA (*ódivatú szovjet fürdődresszben*)

Magad szoktad kétségbe vonni, hogy
vízügyi tisztviselőnek volnék való...
csak erre céloztam. Más körülmények között...
tán csakugyan a balett vagy a színpad...
félresiklásnak ez így nem elég?
(*A tengerbe csobban*)

11. jelenet

Szállodaszoba

KOESTLER

A távirat... érdekes. Hol a táviratom?
Kiesett a zsebemből... a zakómat... igen...
a tengerparton levetettem, de a gomb
rá volt gombolva... most nincs. Nem volt okom rá,
hogy kigomboljam közben. Arra a mozdulatra
emlékeznek... nem, nem... ez csak ő lehetett.
Már a vonatra azért szállt, csak azért feküdt
velem össze... csinált komédia volt az
ellenszenvük Paullal... közben kétfelől
árnyékolnak engem. - Ennyi figyelmet
fordítának egy firkászra? Ostobaság.
No várjunk csak. „Stockholm és Prága rendben.
Zürich és Amszterdam kétségeselek. Küldj
anyagot. Karl.” Egy GPU-s fülének kétértelmű
szöveg... ha nekik dolgozik... nem! Mire az én
kezembe került, azok ott már régen tudták, mi
áll a táviratban - mért lopatnának el egy ismert
szöveget? - De ha Nágya egy idegen hatalom
rezidense? A veszni indult pillantásai, az, hogy
lemond magáról... rólam már nem is beszélve...
de mi kémkednivalója lehet
vízügyileg? Persze még sose jártam a munkahelyén.
Nem akarta, hogy ott járjak... s olyan aktát,
mely munkakörére utalna... a környékén se láttam.
„Sztaraja, sztaraia spionka!” Így tartják számon a nénit.
De ha angol vagy francia kémek, minek nekik ilyen
semmitmondó papír? - No persze pártmunkám során
nem begyűjtöttem minden ficni papírt magam is?!
Hátha felsőbb kapcsolatom veszi hasznát... beleőrül
az ember.

12. jelenet

A bár

PAUL KOESTLER

Hallgatlak. Mondd nyugodtan.

Nem mondom, inkább kérdem... eltűnt a zsebemből
egy lényegtelen táviratom... s van okom rá,

hogya azt higgyem... bár közben nem hiszem... és értelmét se találom... de nyugtalanít... PAUL
Ettől függetlenül ajánlanám:
bírd rá a lányt, költözzék el Bakuból.
Tudom, milyen sokat jelent neked...

KOESTLER

És csak ezért szólsz... vagy van rá egyéb okod is?

PAUL

Aki megfigyelés alatt áll, az előbb vagy utóbb hibát követ el, bajba kerül. Ha listán a neve, nem létezik, hogy idővel elő ne vegyék. Bírd rá a költözésre... tűnjön el!
Ekkora országban nincs, aki áttekintse a milliárdnyi listát, kartotékot.
Leningrádban, mondjuk, jó messze innen, még tiszta lappal indulna, s tán megúszná.
– Kezdtél az előbb egy táviratról valamit...

KOESTLER

Semmi jelentősége... nem hinném... legalábbis...

PAUL

Bízd rám, hogy eldöntsem. Én értek ehhez.
Jobb tisztázni a semmi semmi voltát.
Gyerünk, Koestler elvtárs, ha már kimondtad az á-t, halljam a b-t és minden szükséges betűt...

KOESTLER *(kiemelve)*

Én minden pillanatban boldogan föláldoztam volna Nágyaért életemet, oly végtelenül szerettem. - A Pártot nem szerettem, csak lelkesültem érte. Része voltam, mint részem a bendőm, lábam, vállperecem.
– És mondom az ábécét, iszonyodva magamtól... lobogtatom a levélköteget... magyarázom a gombot... azzal álattom magamat, hogy aggályaimat közlöm csupán... hisz állításaimat rögtön kétségbe vonom, cáfolom is. A hullószívósságú állítások azonban tárgyukra tekerednek, s a mocskos mélybe vonják. Nem használ semmiféle ráfogás - amit cselekszem, annak egyetlen elnevezése -- mintha egy konda tiport volna végig, száz sertés hasaalja súrolta volna a képem...
– először jelentettem föl valakit.
És éppen azt, aki legdrágább volt nekem.

13. jelenet

Nágya környezete

KOESTLER

Sürgősen el kéne költöznötök innen.

NÁGYA

Azt hiszed, olyan egyszerű hipp-hopp máshová menni? Na gondolok is rá... százezer dolog köt ide.
Mi van veled? Miért? Történt valami rossz?

KOESTLER

Mondd, Nágya, mire kellett?

NÁGYA

Mi „mire kellett“?

KOESTLER

Tudod te azt!

NÁGYA

Nem én... mit kéne tudnom?

KOESTLER

Hát jó... ha nem beszélsz nyíltan velem, felejtük el...

NÁGYA

Nincs titkom előtted, igazán nincs.

KOESTLER

És az a távirat? Tán kifújta a szél a zsebemből?

NÁGYA

Visszaadom neked, ha kívánod... csak aszitterem, elolvastad... nem kell továbbra is neked.
Eltettem a naplómba, de visszakaphatod... *(Keresi)*

KOESTLER

Ne, Nágya, ne... igazán ne mondd nekem azt, hogy emléktárgyként kezelted... naiv vagyok, de ennyire nem! S látom, nem is találok.

NÁGYA

Meg fogom találni, mert nem adtam tovább külföldi megbízóimnak, ahogy talán hiszed... képes vagy, s azt hiszed.

KOESTLER

S tán tévedek? Látod? Csak járta szád!
Neked talán naplód sincs, vagy hogyha van, a frász tudja, mi áll benne... ti ketten finom fajzat vagytok a nénikéddel!

Indokolta gyanú, hogy megfigyelnek... no mi van?

NÁGYA

Itt volta naplómban... nem értem, hova lett.

KOESTLER

Talán a rangidős kém továbblopta tőled, s ki tudja, merre van már, kik és hol elemzik...

NÁGYA

Ne rontsd el, az ég szerelmére, ne rontsd el!
Semmi sem úgy van! Minden szavad tévedés!
Ennyit tévedni nem is emberi már... majd banni fogod!

MÁSA NÉNI *(belép)*

Mi baj?

NÁGYA

Nem láttad azt a papírt, a táviratot?

MÁSA NÉNI

Ezt keresed? Ezért az égzengés, le tonerre?
Tudja, Arthür... én pusztán szeretetből, néha - titokban - elolvasom a naplót... tudjam, minek örül... mi bántja azén kicsikémet. Így került a kezembe. Láttam, hogy az ön... gondoltam: ha legközelebb jön, visszaadom. Tessék, Arthür... nem tudtam, hogy ennyire fontos.

KOESTLER

De hát minek? Miért? Nem hajtincs, még csak nem is kézírásos, semmi személyes jellege nincs... és mért nem kérted el?

NÁGYA

Belátom: hiba volt. Prágáért,

Zürichért vettem magamhoz s a belőlük fakadó képzetekért... hiszen ez mégiscsak egy távolból érkezett üzenet... ahová én csak álmomban juthatok el.

KOESTLER

Nem tudom, mit is kéne mondanom most...

NÁGYA

Semmit ne mondj. Nem kell. Nem vagy hibás. Mindent a környező rémség sugall. Mindent bemocskol, fölkavar, átalakít. Igazíts ki most, szokás szerint. Közöld velem, hogy „mindez átmenet csupán“! Az érvelésed is e rémség része lesz.

KOESTLER

Bocsáss meg, én... meg tudsz bocsájtani? NÁGYA Már meg is bocsájtottam. - Ma itt maradsz, ugye?

MÁSA NÉNI

Hát akkor kibékültetek? Nagyon jó. Manapság oly nehéz szeretni egymást. Látom e még, Arthür?

KOESTLER

Nem valószínű, sajnos.

MÁSA NÉNI

Minden búcsú egy kis halál, a végleges búcsúkat kivéve, mert azok nem kicsik.

Jó volt találkozni magával. Jó volt szeretni magát. (E)

NÁGYA
 És így most nem kell följelentened.

KOESTLER
 Miért is kellett volna? Eszembe sem jutott.

NÁGYA
 Csodálnám, édesem... ez afféle bizonyosság,
 hogy szolidáris vagy, a párttagok
 kötelme... bizony, föl kell jelentened
 szomszédodat, barátaidat, szerelmedet is,
 ha bármiféle gyanúra adna okot.
 Ha egy apát vagy anyát adsz föl, az a csúcs!
 S ebből nem az következik, hogy aki képes
 ilyesmit megtenni, az hitvány, semmiházi...
 ő nem, ő éppen hogy a jó elvtárs. A följelentés
 tudományosan be van építve a Rendbe.

KOESTLER
 Nem értem, mire mondd. Csak nem képzeled azt, hogy...

NÁGYA
 A végtelenül sok s erős kényszer között
 az ember érezheti úgy, hogy nem tehet mást...
 de hagyjuk most... utolsó éjszakánk ez.

KOESTLER
 Nem ez lesz az utolsó, nem lehet az!
 Nem is maradhatok most... jut eszembe... de később,
 ha ébren bevárnál... hagyd égve a villanyt!
 Nem bántódom meg akkor sem, ha eloltod.
 Fárasztó esténk volt, s minden olyan
 zűrzavaros ma...

NÁGYA Szeretsz? Azért szeretsz még? Én ébren
 bevárlak, bárhova mégysz most.
 És kelts fel nyugodtan, ha mégis elnyomna az álom.
 De várni foglak, s szándékaim ellenére kikísérlek
 holnap este, hogy inthessek utánad.
 Hiszel abban, ha ma már nem -egyszer még karodba vehetsz?

KOESTLER
 Hiszek.

NÁGYA Én is hiszek. De vigyázz... ott vékony a jég.

14. jelenet

A bár

KOESTLER
 Tudtam, hogy itt találalak... Paul... a távirat
 előkerült... félreértés volt az egész.
 Eltette magának... ártatlan okokból.
 Nem is tudom, mért hittem róla mást, mint
 hogy érzelmeskedik... azért veszi el... PAUL
 Rendben van, jó. Megértelek. Nyugodj meg.

KOESTLER
 A vizsgálat... ugye... még nincs folyamatban?

PAUL
 A gépezet semmit sem siet el. Lassan öröl.

KOESTLER
 Akkor ezt, ugye, tisztáztuk. Sietnék vissza hozzá.
 Holnap útra kelek... így hát most tőled is
 elbúcsúznék... egy füst alatt, ahogy
 mondani szokták. - Ugye még senkinek sem
 mondtad el azt, amit én tegnap hülye fejfel...
 PAUL
 Ne hibáztasd magad érte. Helyesen cselekedtél.
 A helyzet olyan, hogy nem lehetünk elég óvatosak.
 Akire gyanú hárul - mindig tisztázhatja magát! - Nem
 mindennapos folyamat, hogy először gyanút keltesz,
 aztán ugyanezt a gyanút igyekszel eloszlatni... holott
 azt se tudod

a köztes időben - merre járt a papír.
 Kinek mutatta meg, vagy nem mutatta meg...
 ki járt a lakásán, s készített másolatot.
 Milyen kirakójáték része e pár szó.
 S akad köztünk a Házban, aki még a táviratodról
 sem hiszi, hogy olyan ártatlan, s tovább kotorászna...

KOESTLER
 A cikkeimről van szó... Kari a sajtóügynököm!

PAUL
 Én elhiszem, de vannak bizalmatlanabbak.

KOESTLER
 Nem akartam neki ártani... és a baráttal
 közöltem valamit, ami később félreértésnek bizonyult!
 S most újra mondom, megint csak a barátnak:
 ő hófehér ebben az ügyben...

PAUL Elhiszem ezt is.
 - A visszaadás, illetve visszakapás során
 egyetlen gyanús mozzanat sem akadt?

KOESTLER
 Nem gondolnám... dehogya...

PAUL Milyen bizonytalan vagy.

KOESTLER
 Már végképp nem tudom, mi igaz és mi nem az.
 Csak őt ne bántsd!

PAUL Eszemben sincs. Nyugodj meg.

KOESTLER
 Látlak e még valaha?

PAUL Ha személyesen nem is, de
 olvasom majd a könyved, s büszke leszek rá,
 hogy Koestler elvtárs az élet egy szakaszában
 a barátom volt...

KOESTLER És az marad, amíg él!

PAUL
 Arthur, ne feledd! Fújjanak bármiféle szelek -
 tartsd mindig magasba a szovjet vörös lobogóját.

15. jelenet

Nágya környezete

KOESTLER (visszatér - a villany ég)
 ... megjöttem drága, drága... itt vagyok... Nágya... Nágya... -
 Abban maradtam vele, hogy visszavár...

MÁSA NÉNI
 Lehet - sőt, valószínű, hogy visszavárta,
 csak közben másként fordultak a dolgok.

KOESTLER
 Éj kellős közepén?

MÁSA NÉNI Olyankor a szokásuk
 másként fordulni. Félórája kopogtak
 - egy tiszt állt az ajtóban...

KOESTLER Egy magas tiszt?

MÁSA NÉNI
 Elég magas... de mért lényeges ez?

KOESTLER
 Mögötte... mások is álltak?

MÁSA NÉNI Nem néztem mögéje.
 Nágya magára kapkodta ruháját, s odasúgta,
 hogy várjam be magát, és értesítem:
 váratlanul el kellett mennie, és
 könyörögve kéri, ne menjen utána, ne keresse,
 úgysem találja meg.

KOESTLER A GPU lehetett?

MÁSA NÉNI
 Kopogtatás volt, nem dörömbölés.
 Mintha azt is hallottam volna: „kisasszony”...
 aztán gépkocsizúgás. Remélem, szót fogad neki, Arthür.

KOESTLER

Este nyolc óra ötkor indul a moszkvai gyors.
Én korán kimegyek. Várom a pályaudvaron.
Ott fogom várni őt... mondja meg neki, hogy szeretem!
(Kilép) Szerelmi légyottra vagy börtöncellába vitték? A svéd cipője... mintha ott állt volna az ágynál. Belebújt volna, ha légyott... vagy ilyesmi. A néni feltehetően ismerte a tisztet...
nem volt annyira rémült... de persze őt át is verhetnék... kései randevúnak álcázva az elfogatást... az erőszak oly gyakorta mímeskedik... gáláns pózba vágja magát! Őlik vagy ölelik? - Frivol párosítása e két rokon szónak... lehet, hogy épp meztláb áll a kivégzőfal előtt, és a vértől felpuhult vakolatra fröccsen a vére, s a teste... a teste elhanyaglik, élettelenül, és én juttattam erre a sorsra... de hátha a tisztel, a tisztel fonódik össze az ágyban...

16. jelenet

Vasúti fulke

ÚTITÁRS

Két óra késéssel, de indulunk már.

KOESTLER

S még mindig nem jön. Lehetséges az, hogy ne lássam soha többé? Nágya! Nem ő az. Minden magasabb, könnyű léptű nőről azt hiszem: ő - sőt, mikor már kiderül, hogy tévedtem, még magamnak sem hiszem el, s makacsul belelátom őt egy-egy idegenbe...

ÚTITÁRS

No már megyünk is. - Moszkváig utazik?

KOESTLER

Moszkváig, igen... sikoltás! Vagy a mozdony?

ÚTITÁRS

Mi lenne egyéb? Így füttyög mindegyik.

KOESTLER

Nem, nem hiszem... hallja? Egy emberi sikoly!

ÚTITÁRS

Elvtárs didereg. Magas láza lehet. Van nálam csillapító, adok egyet.

KOESTLER

De remontban lesz a vízvezeték... odanézz!
Hát mégis van remény... ha nem is sok... csordogál.

ÚTITÁRS

Hőmérő is van nálam. Megmérjük a lázát?
Vannak fájdalmai?

KOESTLER

Hagyjon békét nekem.

Utálom, ha bajomban macerálnak.

ÚTITÁRS

Felcser vagyok, és kezdem sejteni, mi érte magát. Nem északon van a baj.

KOESTLER

Hogyhogy nem északon? Miféle hülyeség ez?

ÚTITÁRS

Ha fejünk észak - dél felé lelünk rá a baj fészkére. Gondolom, ég, minta pokol.

KOESTLER

A tablettát köszönöm, de most már fogja a száját.

ÚTITÁRS

A hölgy... tán éppen az, akit annyira várt, jól ellátta magát...

KOESTLER

Még meddig beszél a fejembe?
Ha tudná: mennyire téved! - Es közben persze tudom;

gyakorlott felcserszeme jól lát - megbetegedtem.
Nagyát megbetegítették, s róla rám szállt a baj. Es mégse rossz, ha ég... és szinte jó, ha fáj... mert ez a láz, e didergés tőle való.
- Sosem tagadta: volt előttem szeretője.
De hogy éppen őt, az elmerült világ e gyengéd, szeretni való jelenését szemelte ki áldozatául e kór... szerintem ez jelképi könyörtelensége a sorsnak... és törvényszerűen történik ott, ahol az ember méltóságát kutyába sem veszik... félelem és hazugság habar mocsarassá pillantást, kapcsolatot... évszázakon át csiszolódott értékek rendjét! - Ő, bár azt hihetném: sorsában osztozom... ujjonganék, mert akinek sorsa van: él! Csak élne, élne, élne.

17. jelenet

A kiadónál

ERNST

Vártunk rád.

KOESTLER Tudhatod: késik minden vonat.

ERNST

Ne úgy mondd, mint szervi bajt...

KOESTLER

De hogyha az!

Már rég saját helikoptere lesz a muzsiknak, pontosság akkor sem lesz... a vonatindítást bénítja az állandósult zűrzavar...

abban kényszerűen fellép a döntésre való képtelenség... szájában a síp, de nem mer belefújni...

ERNST

Cinikus vagy. Késtemek fél napot... de amint felépül az, ami épül - csökkenni fog a késés.

Háborgásod túlméretezett. - Gyere, vár Tretyakov elvtárs.

TRETYAKOV

A kézirat... nos: nagy várakozással vettem kézbe. Szükségünk volna jelentős tolforgatók objektív hangú írásaira...

KOESTLER

Egyébre sem törekedtem...

TRETYAKOV

Nem hagyná végigmondanom?

Más a törekvés, és megint más célba érné. KOESTLER Kétségkívül... de ez nem túl nagy fölfedezés.

TRETYAKOV

Őn túl sok fölfedezésre törekszik - épp ez a baj!

KOESTLER

Mi ebben a baj?

TRETYAKOV

Elmondanám, ha hagyna beszélni.

KOESTLER

Sose vallottam még szégyent szakmailag!

TRETYAKOV

Miféle burzsoá hiúságok ezek? Szégyen, nem szégyen... Koestler elvtárs jól ír. Éppen ezért ugranak ki és csipik szememet kritizáló mondatai... másutt romantikus lobogása... ami kínosan érint...

KOESTLER

Ha elmismásolom azt, ami bírálni való... hogyan lesz abból tárgyilagosság?

TRETYAKOV

A maga célja azonban a burzsoá tárgyilagosság!!

KOESTLER

A tárgyilagosság az egy Istennél egyebb fogalom! Másfelől nem volt romantikára szükség, hogy föllekesítsen nem egy dolog, ami itt zajlik... a hősi erőfeszítés... némelyekben a hit...

TRETYAKOV
Egyénieskedik... túlteng... kiinteget
lépten-nyomon a szövegből... tűrhetetlen!

KOESTLER
Vesse tűzbe az egészét...

TRETYAKOV Dobni szoktuk.
A „vessen” is romantikus... meg a tűz is...
a papír drága... több más rendeltetése lehet...

KOESTLER
Egy éve dolgozom e kéziratcsomón,
s ön most szavakon lovagol...

TRETYAKOV Koestler elvtárs!
Íróember volnék magam is, méghozzá sikeres.
A szavak, állítom, hogy...

KOESTLER Roppant fontosak!

TRETYAKOV
Most hagy kibeszélni, vagy nem hagy kibeszélni?

KOESTLER
Mi a frásznak, ha előre tudom, amit mondani fog?

TRETYAKOV
Maga színvonalas. Lehet. Nem érdekel.
A dolog haszna a döntő.

KOESTLER Kedves elvtárs...
Tretyakov elvtárs, ha ugyan Tretyakov -
a név sosem biztos, no meg az sem, ki maga.
AZ INSZNAB, az UFTI, a NARKOMTASPROM vagy a GOSZPLAN,
a SZOVNARKOM vagy az URKDERSNAZMENVIDAV
munkatársa... de az sem bizonyos, hogy
a könyvkiadáshoz egyáltalán köze van!
Marhaságot beszél: semmilyen írás
haszna nem mérhető fel előre, kizárt.

TRETYAKOV
No csak, lassan a testtel!

KOESTLER Lassan járj, tovább érsz!

TRETYAKOV
Vihart aratsz, ha szelet vetsz!

KOESTLER Ki korán kel, aranyat lel!

TRETYAKOV
Nem nőnek az égig a fák...

KOESTLER De az ég sem süllyed a fákig!

ERNST
Ha azt akarod, hogy megjelenjen a könyved -
sürgősen át kell írnod ezt az egész
paksamétát...

TRETYAKOV
Néhány helyen piros ceruzával
jelöltem, ahol a hangnem megfelelő.
Nem kopott el a túl sok jelöléstől a hegy!

KOESTLER
Nem írom át. Semmit sem írok át, míg
én magam nem igénylem...

TRETYAKOV Jobb, ha most is igényli,
Ilyen gyöngé magában a bolsevik önkritika? KOESTLER
(a kéziratból)
Helyes. Látom, mit igényel. Megfogott.
Alávetem magam a pártfegyelemnek.
Átírom rosszabbra, ha ez a pártkövetelmény.

TRETYAKOV
Jó munkát, polgártárs. Várjuk a kéziratát.
Jó bábáskodás - sikeres szülés. (E)

KOESTLER (kilépvé)
Késő bánat viszont eb gondolat. És...
kutyaugatás nem hallatszik az égig.

ERNST
De az égzengés a kutyáig igen. Mi a baj?

KOESTLER
Én annak ellenére... mindannak ellenére...
- Te is úgy érzed: meginogtam? Távolodom?
- Minálunk s másutt, más országokban, ha lehet
jobban csinálni... majd jobban csináljuk, ugye?

ERNST
Az ilyen „ha lehet” kétely...

KOESTLER Métély is egyben!

ERNST
És pláne ha ennyire élénk. Meg vagy fertőzve, Arthur.

KOESTLER
S nem állhat bennem vissza mára rend?

ERNST
Nincs is választásod egyéb, mert azt jelentik:
Hitler tegnap óta vezér és kancellár...

KOESTLER
...s nem állhatok magányosan vele
s mindazzal szemben, ami ránk következik?!
Majd próbálom álomnak hinni mindazt,
amit tapasztaltam.

Ernst el

Nágya egy mozdulatáért
az összes világrendet és vallást odaadnám.
Mindennap írok neki és minden utazásból.
Bombázom a némaságot, amelyben
a tölcseeres szél hátán fecnivé
szaggatott szépségek, szerelmek kavarognak,
s amelyből egyetlen boríték visszakerült -
dátumából ítélve tán éppen az első.
Azt írták rá vastag lila írónnal:
„A címzett ismeretlen helyre költözött.”

